

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Research Article / Araştırma Makalesi

Türkiye's Religious Diplomacy in Senegal: A Qualitative Analysis on the Perceptions of Turkish Alumni*

Türkiye'nin Senegal'deki Dinî Diplomasisi: Türkiye Mezunlarının Algıları Üzerine Nitel Bir Analiz

Mehmet Baydemir** - Mehmet Ali Bolat***

Abstract: This study examines the social reception of Türkiye's religious diplomacy in Senegal—a strategy that has gained strategic depth within Türkiye's broader Africa outreach since 2005—through the perceptions of 15 Senegalese graduates of Turkish universities. Written open-ended written interviews conducted were analyzed using Braun and Clarke's (2006) thematic analysis. Built on the axes of soft power, religious diplomacy, and alumni diplomacy, the study situates Türkiye's approach within a comparative framework that incorporates the religious diplomacy models of the United States, Saudi Arabia, Iran, Morocco, and Christian missionary organizations. Findings indicate that participants perceive Türkiye as a “non-ideological, humanitarian-oriented third way” positioned between the doctrinal approach of Gulf countries and Morocco's historical Sufi ties, yet limited visibility, gaps in institutional coordination, and challenges of alignment with local Maliki–Sufi structures constrain this potential. The most consistent finding is that educational diplomacy and alumni networks emerge as the most enduring instruments through which Türkiye's religious diplomacy is localized. While the “brotherhood” discourse frequently emphasized by participants finds conceptual grounding in the historical Islamic scholarly and Sufi circulation networks that also encompassed Ottoman geography, the study reflexively acknowledges that this discourse partly mirrors Türkiye's official public diplomacy rhetoric localized through alumni. Despite the limited sample size, the study offers an analytical framework for policy proposals centered on Diyanet-led institutional partnerships and the systematic mobilization of alumni networks, and provides a foundation for more comprehensive field-based research.

Keywords: Religious Diplomacy, Soft Power, Alumni Diplomacy, Türkiye–Senegal Relations.

* Ethical approval for this research was granted by the Ethics Committee of the Rector's Office at Istanbul Sabahattin Zaim University at its meeting held on April 29, 2026, under No. 2026/04.

Araştırma için İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığı'nın 29.04.2026 tarihli ve 2026/04 sayılı toplantısında etik onay alınmıştır.

** Corresponding Author: Dr., Independent Researcher

Sorumlu Yazar: Dr., Bağımsız Araştırmacı

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6375-9549>

baymehmet@gmail.com

*** Asst. Prof. Dr., Istanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6897-5336>

mehmet.bolat@izu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Baydemir, M., & Bolat, M. A. (2026). Türkiye's religious diplomacy in Senegal: A qualitative analysis on the perceptions of Turkish alumni / Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisi: Türkiye mezunlarının algıları üzerine nitel bir analiz. *Turkish Studies – Economics, Finance, Politics* 21(Ö1), 499-550. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.94962>

Received/Geliş: 16 June/Haziran 2026

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

Öz: Bu çalışma, Türkiye'nin 2005'ten itibaren Afrika açılımı çerçevesinde stratejik bir boyut kazanan dinî diplomasisinin Senegal'deki toplumsal karşılığını, Türk üniversitelerinden mezun 15 Senegalli katılımcının algıları üzerinden incelemektedir. Yazılı açık uçlu mülakatlardan elde edilen veriler, Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Çalışma; yumuşak güç, dinî diplomasi ve mezun diplomasisi eksenleri üzerine inşa edilmiş ve Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan, İran, Fas ile Hristiyan misyoner örgütlerinin dinî diplomasi modelleriyle karşılaştırmalı bir çerçeveye oturtulmuştur. Bulgular; Türkiye'nin katılımcı algısında Körfez ülkelerinin doktriner yaklaşımı ile Fas'ın tasavvufî bağları arasında "ideolojik dayatması olmayan, insani yardım odaklı üçüncü bir yol" olarak değerlendirildiğini; ancak düşük görünürlük, kurumsal koordinasyon eksikliği ve Maliki-tasavvufî yerel yapıyla uyum sorunlarının bu potansiyeli sınırladığını göstermektedir. En tutarlı bulgu, eğitim diplomasisinin ve mezun ağlarının Türkiye'nin dinî diplomasisini yerelleştiren en kalıcı araçlar olarak öne çıkmasıdır. Katılımcı anlatılarında sıkça vurgulanan "kardeşlik" söylemi, Osmanlı coğrafyasını da içine alan tarihsel İslâmî ilim ve tasavvuf dolaşım ağlarıyla kavramsal bir zemin bulmakla birlikte, bu söylemin kısmen Türkiye'nin resmi kamu diplomasisi retoriğinin yerleşmiş bir yansıması olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Örneklem büyüklüğünün sınırlılığına karşın çalışma, Diyanet İşleri Başkanlığı merkezli kurumsal ortaklıklar ile mezun ağlarının sistemli biçimde harekete geçirilmesine yönelik politika önerileri için analitik bir çerçeve sunmakta ve saha temelli daha kapsamlı araştırmalara zemin oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinî Diplomasi, Yumuşak Güç, Mezun Diplomasisi, Türkiye-Senegal İlişkileri.

Structured Abstract

Aim: This study examines the societal reception of Türkiye's religious diplomacy in Senegal through the perceptions of Turkish-educated alumni. It addresses a critical gap in the existing literature, which predominantly analyzes Türkiye's Africa outreach through institutional actors, policy documents, and continental strategies while overlooking micro-field studies on how these initiatives are received at the societal level in Sufi-dominant contexts. Given Senegal's distinctive Maliki-Sufi religious structure and the pervasive social influence of the Muridiyya, Tijaniyya, and Qadiriyya orders, the study is necessary to understand how alumni—as informal cultural mediators—interpret, transmit, and localize Türkiye's religious discourse in a religious landscape shaped by multiple competing external actors including Saudi Arabia, Morocco, Iran, and Christian missionary organizations.

Method: The research adopts an interpretive qualitative design. Data were collected through asynchronous written interviews with open-ended questions administered via WhatsApp and e-mail to 15 Senegalese alumni of Turkish universities, representing academics, engineers, religious officials, teachers, business owners, and NGO workers residing across various Senegalese cities. Six open-ended questions were posed, and responses ranged from 150 to 350 words. Data were analyzed using Braun and Clarke's (2006) thematic analysis, with coding conducted independently by two researchers to ensure internal consistency. The theoretical framework integrates soft power (Nye, 2004), religious diplomacy (Mandaville & Hamid, 2018; Bettiza, 2019; Haynes, 2022), and alumni diplomacy (Cowan & Arsenault, 2008; Constantinou, 2015), positioning Türkiye comparatively against the religious diplomacy models of the United States, Saudi Arabia, Iran, Morocco, and Christian missionary organizations active in Senegal.

Findings: The thematic analysis identified five interconnected findings. First, alumni predominantly perceive Türkiye's religious activities positively, invoking discourses of "brotherhood," "sincerity," and shared Muslim identity, with Türkiye's absence of a colonial past cited as a comparative advantage; however, visibility remains limited relative to Morocco and Gulf-state actors. Second, DİB and TDV activities are widely recognized: within the 2026 Proxy Qurban Program, 10,626 shares were distributed across seven regions of Senegal, reaching approximately 115,000 individuals, while the "Hediyem Kur'an Olsun" project delivered 1,140 mushafs and 150 elif-ba booklets in 2024, forming part of a global program spanning 91 countries in 42 languages. Third, educational diplomacy emerged as the most enduring instrument of Türkiye's religious diplomacy, with alumni serving as "cultural translators" who localize Türkiye's religious discourse within the Maliki-Sufi context. Fourth, Türkiye is positioned as a "non-ideological, humanitarian-oriented third way" between the doctrinal approach of Gulf countries and Morocco's Sufi ties—a positioning grounded in historical Islamic scholarly and Sufi circulation networks that also encompassed Ottoman geography. Fifth, 10 of 15 participants anticipate Türkiye's influence will grow through expanding alumni numbers and educational partnerships, while 4 express reservations, citing tariqa dominance, jurisprudential differences, and the intensity of external competition.

Conclusion: The study makes three original contributions to the literature. Theoretically, it reframes religious diplomacy not as a unidirectional state-led activity but as a multi-layered social interaction mediated by alumni, integrating religious diplomacy with alumni-mediated soft power scholarship—a synthesis largely absent in the Türkiye–Africa relations literature. Empirically, it provides the first micro-field dataset on the societal reception of Türkiye's religious diplomacy in a Sufi-dominant West African context, offering an original analytical framework based on direct alumni perceptions. Practically, it delivers context-sensitive policy recommendations including Diyanet-centered institutional partnerships with Senegal's official religious institutions, systematic mobilization of alumni networks, and inter-institutional coordination among TİKA, YTB, DİB, TDV, YEE, and the Maarif Foundation. The study establishes a foundation for future comparative research covering other West African countries shaped by the Tijaniyya and Qadiriyya traditions, as well as longitudinal analyses tracking the long-term societal and institutional influence of alumni networks.

Keywords: Religious Diplomacy, Soft Power, Alumni Diplomacy, Türkiye–Senegal Relations.

ملخص منظم

الهدف: تتناول هذه الدراسة استقبال المجتمع للدبلوماسية الدينية التركية في السنغال من خلال تصورات الخريجين الذين تلقوا تعليمهم في تركيا. وتسد الدراسة فجوة مهمة في الأدبيات الحالية، التي تركز في الغالب على تحليل تواصل تركيا مع أفريقيا من خلال الجهات المؤسسية ووثائق السياسات والاستراتيجيات القارية، بينما تتجاهل الدراسات الميدانية التفصيلية حول كيفية استقبال هذه المبادرات على المستوى

المجتمعي في السياقات التي يهيمن عليها الصوفية. ونظراً للبنية الدينية المالكية-الصوفية المميزة في السنغال والتأثير الاجتماعي الواسع النطاق للطرق المريدية والتيجانية والقادرية، فإن هذه الدراسة ضرورية لفهم كيفية قيام الخريجين — بصفتهم وسطاء ثقافيين غير رسميين — بتفسير الخطاب الديني التركي ونقله وتكييفه مع السياق المحلي في مشهد ديني تشكله جهات فاعلة خارجية متعددة ومتنافسة، بما في ذلك المملكة العربية السعودية والمغرب وإيران والمنظمات التبشيرية المسيحية.

المنهج: اعتمد البحث تصميمًا نوعيًا تفسيريًا. جُمعت البيانات عبر مقابلات كتابية غير متزامنة بأسئلة مفتوحة، أُجريت من خلال تطبيق واتساب والبريد الإلكتروني مع خمسة عشر خريجًا سنغاليًا من الجامعات التركية، يمثلون أكاديميين ومهندسين ورجال دين ومعلمين وأصحاب أعمال وعاملين في المنظمات غير الحكومية، ويقومون في مدن سنغالية مختلفة. وُجّهت إلى المشاركين ستة أسئلة مفتوحة، تراوحت إجاباتهم بين 150 و350 كلمة. وُحِلَّت البيانات وفق التحليل الموضوعي الذي طرّحه براون وكلارك (Braun & Clarke, 2006)، وتولّى ترميزها باحثان بصورة مستقلة لضمان الاتساق الداخلي. ويجمع الإطار النظري بين القوة الناعمة (Nye, 2004) والدبلوماسية الدينية (Cowan & Arsenault, 2008; Mandaville & Hamid, 2018; Bettiza, 2019; Haynes, 2022) وConstantinou, 2015)، ويضع تركيا في موقع المقارنة مع نماذج الدبلوماسية الدينية لدى الولايات المتحدة والمملكة العربية السعودية وإيران والمغرب والمنظمات التبشيرية المسيحية الناشطة في السنغال.

النتائج: حدد التحليل الموضوعي خمس نتائج مترابطة. أولاً، ينظر الخريجون في الغالب إلى الأنشطة الدينية لتركيا بشكل إيجابي مستشهدين بخطابات «الأخوة» و«الصدق» والهوية الإسلامية المشتركة، مع الإشارة إلى عدم وجود ماضٍ استعماري لتركيا باعتباره ميزة نسبية؛ ومع ذلك، تظل ظهورها محدوداً مقارنة بالجهات الفاعلة في المغرب ودول الخليج. ثانياً، تحظى أنشطة «الرئاسة الدينية» و«صندوق التبرعات الدينية» باعتراف واسع النطاق: في إطار برنامج «القرآن بالوكالة 2026»، تم توزيع 10,626 حصة في سبع مناطق من السنغال ووصلت إلى ما يقارب 115,000 فرد، في حين قدم مشروع «هديتي القرآن» 1,140 مصحفاً و150 كتيباً لتعليم الحروف الأبجدية في عام كجزء من برنامج عالمي يمتد إلى 91 دولة بـ42 لغة. ثالثاً، برزت الدبلوماسية التعليمية باعتبارها الأداة الأكثر ديمومة في الدبلوماسية، 2024، الدينية لتركيا، حيث يعمل الخريجون كـ«مترجمين ثقافيين» يعملون على توطيد الخطاب الديني التركي ضمن السياق المالكي-الصوفي. رابعاً، تحتل تركيا موقع «الطريق الثالث» غير الأيديولوجي والموجه نحو العمل الإنساني» بين النهج العقائدي لدول الخليج والروابط الصوفية للمغرب وهو موقع يستند إلى شبكات التداول التاريخية للعلماء المسلمين والصوفيين التي شملت أيضاً الجغرافيا العثمانية. خامساً، يتوقع 10 من أصل — مشاركا أن ينمو نفوذ تركيا من خلال زيادة أعداد الخريجين والشراكات التعليمية، بينما أعرب 4 منهم عن تحفظاتهم، مشيرين إلى هيمنة 15 الطرق الصوفية، والاختلافات الفقهية، وشدة المنافسة الخارجية.

الخلاصة: تقدم الدراسة ثلاث مساهمات أصلية في الأدبيات. من الناحية النظرية، تعيد الدراسة صياغة مفهوم الدبلوماسية الدينية بحيث لا تُعتبر نشاطاً أحادي الاتجاه تقوده الدولة، بل تفاعلاً اجتماعياً متعدد المستويات يتوسط فيه الخريجون، مما يدمج الدبلوماسية الدينية مع المنح الدراسية القائمة على القوة الناعمة التي يتوسط فيها الخريجون — وهو توليف غائب إلى حد كبير في الأدبيات المتعلقة بالعلاقات بين تركيا وأفريقيا. من الناحية التجريبية، توفر الدراسة أول مجموعة بيانات ميدانية مصغرة حول استقبال المجتمع للدبلوماسية الدينية التركية في سياق غرب أفريقي يهيمن عليه الطرق الصوفية، وتقدم إطاراً تحليلياً أصلياً يستند إلى تصورات الخريجين المباشرة. من الناحية العملية، تقدم الدراسة توصيات سياسية تراعي السياق، بما في ذلك إقامة شراكات مؤسسية تتمحور حول «ديانيت» مع المؤسسات الدينية الرسمية في السنغال، و«مؤسسة (معارف)» (YEE) و«(TDV)» و«(DİB)» و«(YTB)» والتعبئة المنهجية لشبكات الخريجين، والتنسيق بين المؤسسات مثل «تيكا» و«ترسي» الدراسة أساساً لأبحاث مقارنة مستقبلية تغطي دولاً أخرى في غرب إفريقيا تتأثر بتقاليد التيجانية والقادرية، فضلاً عن تحليلات طولية تنتج التأثير المجتمعي والمؤسسي طويل الأمد لشبكات الخريجين.

الكلمات المفتاحية: الدبلوماسية الدينية، القوة الناعمة، دبلوماسية الخريجين، العلاقات بين تركيا والسنغال.

Résumé Structuré

Objectif : Cette étude examine la réception sociétale de la diplomatie religieuse de la Turquie au Sénégal à travers les perceptions d'anciens étudiants ayant suivi un cursus en Turquie. Elle comble une lacune importante dans la littérature existante, qui analyse principalement l'action de la Turquie en Afrique à travers des acteurs institutionnels, des documents politiques et des stratégies continentales, tout en négligeant les études de terrain à petite échelle portant sur la manière dont ces initiatives sont accueillies au niveau sociétal dans des contextes à dominante soufie. Compte tenu de la structure religieuse malikite-soufie propre au Sénégal et de l'influence sociale omniprésente des ordres muridiyya, tijaniyya et qadiriyya, cette étude est nécessaire pour comprendre comment les anciens étudiants — en tant que médiateurs culturels informels — interprètent, transmettent et adaptent au contexte local le discours religieux de la Turquie dans un paysage religieux façonné par de multiples acteurs externes concurrents, notamment l'Arabie saoudite, le Maroc, l'Iran et les organisations missionnaires chrétiennes.

Méthode : La recherche s'appuie sur une conception qualitative de type interprétatif. Les données ont été recueillies par des entretiens écrits asynchrones à questions ouvertes, menés via WhatsApp et par courriel auprès de 15 anciens étudiants sénégalais des universités turques (universitaires, ingénieurs, responsables religieux, enseignants, chefs d'entreprise et travailleurs d'ONG), résidant dans différentes villes du Sénégal. Six questions ouvertes ont été posées, et les réponses comptaient entre 150 et 350 mots. Les données ont été

analysées selon l'analyse thématique de Braun et Clarke (2006), le codage étant réalisé de manière indépendante par deux chercheurs afin d'assurer la cohérence interne. Le cadre théorique articule le soft power (Nye, 2004), la diplomatie religieuse (Mandaville & Hamid, 2018 ; Bettiza, 2019 ; Haynes, 2022) et la diplomatie des anciens étudiants (Cowan & Arsenault, 2008 ; Constantinou, 2015), et situe la Türkiye dans une perspective comparative par rapport aux modèles de diplomatie religieuse des États-Unis, de l'Arabie saoudite, de l'Iran, du Maroc et des organisations missionnaires chrétiennes actives au Sénégal.

Résultats : L'analyse thématique a permis d'identifier cinq résultats interdépendants. Premièrement, les anciens étudiants perçoivent majoritairement les activités religieuses de la Turquie de manière positive, invoquant des discours sur la « fraternité », la « sincérité » et l'identité musulmane partagée, l'absence de passé colonial de la Turquie étant citée comme un avantage comparatif ; toutefois, sa visibilité reste limitée par rapport à celle du Maroc et des acteurs des États du Golfe. Deuxièmement, les activités de la DİB et de la TDV sont largement reconnues : dans le cadre du programme « Proxy Qurban » 2026, 10 626 parts ont été distribuées dans sept régions du Sénégal, touchant environ 115 000 personnes, tandis que le projet « Hediye Kur'an Olsun » a permis de distribuer 1 140 mushafs et 150 livrets « elif-ba » en 2024, s'inscrivant dans le cadre d'un programme mondial couvrant 91 pays en 42 langues. Troisièmement, la diplomatie éducative s'est imposée comme l'instrument le plus durable de la diplomatie religieuse de la Turquie, les anciens étudiants jouant le rôle de « traducteurs culturels » qui adaptent le discours religieux turc au contexte malikite-soufi. Quatrièmement, la Turquie se positionne comme une « troisième voie non idéologique et à vocation humanitaire » entre l'approche doctrinale des pays du Golfe et les liens soufis du Maroc — un positionnement ancré dans les réseaux historiques de circulation des savants islamiques et des soufis, qui englobaient également l'espace ottoman. Cinquièmement, 10 des 15 participants prévoient que l'influence de la Turquie s'accroîtra grâce à l'augmentation du nombre d'anciens étudiants et à la multiplication des partenariats éducatifs, tandis que 4 expriment des réserves, invoquant la prédominance des tariqas, les différences jurisprudentielles et l'intensité de la concurrence extérieure.

Conclusion : Cette étude apporte trois contributions originales à la littérature. Sur le plan théorique, elle recadre la diplomatie religieuse non pas comme une activité unidirectionnelle menée par l'État, mais comme une interaction sociale à plusieurs niveaux, dont les anciens étudiants sont les intermédiaires, intégrant ainsi la diplomatie religieuse à la recherche sur le « soft power » véhiculé par les anciens étudiants — une synthèse largement absente de la littérature consacrée aux relations entre la Turquie et l'Afrique. Sur le plan empirique, elle fournit le premier ensemble de données issues d'une étude de terrain à petite échelle sur la réception sociétale de la diplomatie religieuse de la Turquie dans un contexte ouest-africain à dominante soufie, proposant un cadre analytique original fondé sur les perceptions directes des anciens étudiants. Sur le plan pratique, cet article formule des recommandations politiques adaptées au contexte, notamment des partenariats institutionnels centrés sur la Diyanet avec les institutions religieuses officielles du Sénégal, la mobilisation systématique des réseaux d'anciens étudiants et la coordination interinstitutionnelle entre la TİKA, la YTB, la DİB, la TDV, la YEE et la Fondation Maarif. Cette étude jette les bases de futures recherches comparatives portant sur d'autres pays d'Afrique de l'Ouest marqués par les traditions tijaniyya et qadiriyya, ainsi que d'analyses longitudinales visant à suivre l'influence sociétale et institutionnelle à long terme des réseaux d'anciens étudiants.

Mots-clés: diplomatie religieuse, soft power, diplomatie des anciens étudiants, relations Turquie-Sénégal.

Resumen Estructurado

Objetivo: Este estudio examina la acogida social de la diplomacia religiosa de Turquía en Senegal a través de las percepciones de antiguos alumnos formados en Turquía. Aborda una laguna importante en la bibliografía existente, que analiza predominantemente la presencia de Turquía en África a través de actores institucionales, documentos políticos y estrategias continentales, al tiempo que pasa por alto los estudios de microcampo sobre cómo se acogen estas iniciativas a nivel social en contextos dominados por el sufismo. Dada la peculiar estructura religiosa malikí-sufi de Senegal y la influencia social generalizada de las órdenes Muridiyya, Tijaniyya y Qadiriyya, el estudio resulta necesario para comprender cómo los antiguos alumnos — en su calidad de mediadores culturales informales — interpretan, transmiten y adaptan al contexto local el

discurso religioso de Turquía en un panorama religioso marcado por múltiples actores externos que compiten entre sí, entre los que se incluyen Arabia Saudí, Marruecos, Irán y organizaciones misioneras cristianas.

Método: La investigación adopta un diseño cualitativo interpretativo. Los datos se recopilaron mediante entrevistas escritas asincrónicas con preguntas abiertas, aplicadas por WhatsApp y correo electrónico a 15 egresados senegaleses de universidades turcas, entre ellos académicos, ingenieros, autoridades religiosas, docentes, empresarios y trabajadores de ONG, residentes en distintas ciudades de Senegal. Se formularon seis preguntas abiertas y las respuestas oscilaron entre 150 y 350 palabras. Los datos se analizaron mediante el análisis temático de Braun y Clarke (2006), y la codificación fue realizada de forma independiente por dos investigadores para garantizar la consistencia interna. El marco teórico integra el poder blando (Nye, 2004), la diplomacia religiosa (Mandaville & Hamid, 2018; Bettiza, 2019; Haynes, 2022) y la diplomacia de egresados (Cowan & Arsenault, 2008; Constantinou, 2015), y sitúa a Türkiye en perspectiva comparada con los modelos de diplomacia religiosa de Estados Unidos, Arabia Saudita, Irán, Marruecos y las organizaciones misioneras cristianas activas en Senegal.

Resultados: El análisis temático identificó cinco resultados interrelacionados. En primer lugar, los antiguos alumnos perciben de forma predominantemente positiva las actividades religiosas de Turquía, recurriendo a discursos de «hermandad», «sinceridad» e identidad musulmana compartida, y citando la ausencia de un pasado colonial por parte de Turquía como una ventaja comparativa; sin embargo, su visibilidad sigue siendo limitada en comparación con la de Marruecos y los actores de los Estados del Golfo. En segundo lugar, las actividades de la DİB y la TDV gozan de un amplio reconocimiento: en el marco del Programa de Qurban por Poder de 2026, se distribuyeron 10 626 raciones en siete regiones de Senegal, llegando a aproximadamente 115 000 personas, mientras que el proyecto «Hediyem Kur'an Olsun» entregó 1 140 mushafs y 150 folletos de elif-ba en 2024, formando parte de un programa global que abarca 91 países en 42 idiomas. En tercer lugar, la diplomacia educativa se ha revelado como el instrumento más duradero de la diplomacia religiosa de Turquía, con antiguos alumnos que actúan como «traductores culturales» y adaptan el discurso religioso de Turquía al contexto malikí-sufí. En cuarto lugar, Turquía se posiciona como una «tercera vía no ideológica y de orientación humanitaria» entre el enfoque doctrinal de los países del Golfo y los vínculos sufíes de Marruecos —un posicionamiento basado en las redes históricas de circulación de eruditos islámicos y sufíes que también abarcaban el territorio otomano—. En quinto lugar, 10 de los 15 participantes prevén que la influencia de Turquía crecerá gracias al aumento del número de antiguos alumnos y a las alianzas educativas, mientras que 4 expresan reservas, citando el predominio de las tariqas, las diferencias jurisprudenciales y la intensidad de la competencia externa.

Conclusión: El estudio aporta tres contribuciones originales a la literatura especializada. Desde el punto de vista teórico, replantea la diplomacia religiosa no como una actividad unidireccional impulsada por el Estado, sino como una interacción social multifacética mediada por los antiguos alumnos, integrando la diplomacia religiosa con los estudios sobre el poder blando mediados por los antiguos alumnos —una síntesis que brilla por su ausencia en la literatura sobre las relaciones entre Turquía y África—. Desde el punto de vista empírico, proporciona el primer conjunto de datos de microcampo sobre la acogida social de la diplomacia religiosa de Turquía en un contexto de África Occidental dominado por el sufismo, ofreciendo un marco analítico original basado en las percepciones directas de los antiguos alumnos. Desde el punto de vista práctico, ofrece recomendaciones de política adaptadas al contexto, entre las que se incluyen las colaboraciones institucionales centradas en la Diyanet con las instituciones religiosas oficiales de Senegal, la movilización sistemática de las redes de antiguos alumnos y la coordinación interinstitucional entre la TİKA, la YTB, la DİB, la TDV, la YEE y la Fundación Maarif. El estudio sienta las bases para futuras investigaciones comparativas que abarquen otros países de África Occidental marcados por las tradiciones tijaniyya y qadiriyya, así como para análisis longitudinales que hagan un seguimiento de la influencia social e institucional a largo plazo de las redes de antiguos alumnos.

Palabras clave: diplomacia religiosa, poder blando, diplomacia de antiguos alumnos, relaciones entre Turquía y Senegal.

结构化摘要

目的：本研究通过在土耳其接受过教育的校友的认知，考察土耳其在塞内加尔的宗教外交所获得的社会反响。该研究填补了现有文献中的一项关键空白——现有文献主要通过机构行为体、政策文件和大陆战略来分析土耳其在非洲的拓展活动，却忽视了在苏菲派占主导地位的背景下，这些举措在社会层面如何被接受的微观领域研究。鉴于塞内加尔独特的马立克学派-苏菲派宗教结构，以及穆里迪耶、提贾尼耶和卡迪里耶教团广泛的社会影响力，本研究对于理解这些校友——作为非正式的文化中介——如何在由沙特阿拉伯、摩洛哥、伊朗及基督教传教组织等多方竞争性外部行为体共同塑造的宗教格局中，解读、传播并本土化土耳其的宗教话语，具有重要意义。

研究方法：本研究采用诠释性质性研究设计。研究者通过WhatsApp和电子邮件，以开放式问题对15名曾在土耳其高校就读的塞内加尔校友开展异步书面访谈。受访者包括学者、工程师、宗教人士、教师、企业主和非政府组织工作者，分别居住在塞内加尔各城市。访谈共设六个开放式问题，受访者的回答篇幅为150至350词。数据采用Braun和Clarke(2006)的主题分析法进行分析，并由两名研究者独立编码，以确保内部一致性。理论框架整合了软实力(Nye, 2004)、宗教外交(Mandaville & Hamid, 2018; Bettiza, 2019; Haynes, 2022)和校友外交(Cowan & Arsenault, 2008; Constantinou, 2015)，并以比较视角审视土耳其，将其与美国、沙特阿拉伯、伊朗、摩洛哥以及活跃于塞内加尔的基督教传教组织的宗教外交模式相对照。

研究发现：主题分析得出了五项相互关联的研究发现。首先，校友们普遍对土耳其的宗教活动持积极看法，提及“兄弟情谊”、“真诚”以及共同的穆斯林身份等话语，并将土耳其没有殖民历史视为其比较优势；然而，与摩洛哥和海湾国家行为体相比，其可见度仍然有限。其次，土耳其宗教事务局(DİB)和土耳其宗教事务基金会(TDV)的活动广受认可：在2026年“代宰古尔邦”计划中，在塞内加尔七个地区共分发了10,626份牺牲品，惠及约115,000人；而“我的礼物是《古兰经》”项目于2024年分发了1,140本《古兰经》和150本《埃利夫-巴》读本，该项目是覆盖91个国家、使用42种语言的全球计划的一部分。第三，教育外交已成为土耳其宗教外交中最持久的工具，其校友作为“文化翻译者”，在马立克学派-苏菲派语境中将土耳其的宗教话语本土化。第四，土耳其在海湾国家的教义路线与摩洛哥的苏菲派联系之间，定位为一条“非意识形态、以人道主义为导向的第三条道路”——这一定位植根于历史上的伊斯兰学者和苏菲派传播网络，该网络同样涵盖了奥斯曼帝国的疆域。第五，15位受访者中有10位预计，随着校友人数和教育伙伴关系的扩大，土耳其的影响力将增强；而4位则表示持保留态度，理由包括教团主导地位、教法差异以及外部竞争的激烈程度。

结论：本研究为相关文献做出了三项原创性贡献。在理论层面，它重新定义了宗教外交，将其视为一种由校友居中调度的多层次社会互动，而非单向的国家主导活动，从而将宗教外交与校友介导的软实力研究相结合——这种综合视角在土耳其与非洲关系的研究文献中此前基本缺失。实证层面，本研究首次提供了关于土耳其宗教外交在苏菲派占主导地位的西非语境下社会接受度的微观领域数据集，并基于校友的直接感知提出了一个原创性分析框架。从实践层面看，本研究提出了符合具体情境的政策建议，包括以土耳其宗教事务局(Diyanet)为中心与塞内加尔官方宗教机构建立机构伙伴关系、系统性调动校友网络，以及土耳其国际合作与协调署(TİKA)、青年与体育局(YTB)、宗教事务局(DİB)、土耳其宗教基金会(TDV)、青年教育基金会(YEE)和马里夫基金会(Maarif Foundation)之间的机构间协调。本研究为未来针对受提贾尼耶(Tijaniyya)和卡迪里耶(Qadiriyya)传统影响的其他西非国家开展的比较研究奠定了基础，同时也为追踪校友网络长期社会及制度影响的纵向分析提供了依据。

关键词：宗教外交、软实力、校友外交、土耳其—塞内加尔关系。

Структурированное Резюме

Цель: В данном исследовании рассматривается общественное восприятие религиозной дипломатии Турции в Сенегале через призму восприятия выпускников, получивших образование в Турции. Оно восполняет существенный пробел в существующей литературе, в которой преобладают анализы взаимодействия Турции с Африкой через призму институциональных субъектов, политических документов и континентальных стратегий, при этом игнорируются микрополевые исследования, посвящённые тому, как эти инициативы воспринимаются на общественном уровне в условиях преобладания суфизма. Учитывая характерную для Сенегала религиозную структуру, основанную на маликитском праве и суфизме, а также всепроникающее социальное влияние орденов Муридийя, Тиджанийя и Кадирийя, данное исследование необходимо для понимания того, как выпускники — в качестве неформальных культурных посредников — интерпретируют, передают и адаптируют к местным условиям религиозный дискурс Турции в религиозном ландшафте, формируемом множеством конкурирующих внешних акторов, включая Саудовскую Аравию, Марокко, Иран и христианские миссионерские организации.

Метод: В исследовании использован интерпретативный качественный дизайн. Данные собирались с помощью асинхронных письменных интервью с открытыми вопросами, проведённых через WhatsApp и по электронной почте среди 15 сенегальских выпускников турецких университетов: научных работников, инженеров, религиозных деятелей, учителей, владельцев бизнеса и сотрудников НКО, проживающих в разных городах Сенегала. Респондентам было задано шесть открытых вопросов; объём ответов составил от 150 до 350 слов. Анализ данных выполнялся методом тематического анализа Брауна и Кларка (Braun & Clarke, 2006); кодирование проводили независимо два исследователя для обеспечения внутренней согласованности. Теоретическая рамка объединяет концепции мягкой силы (Nye, 2004), религиозной дипломатии (Mandaville & Hamid, 2018; Bettiza, 2019; Haynes, 2022) и дипломатии выпускников (Cowan & Arsenault, 2008; Constantinou, 2015) и позволяет сопоставить Турцию с моделями религиозной дипломатии США, Саудовской Аравии, Ирана, Марокко и христианских миссионерских организаций, действующих в Сенегале.

Результаты: Тематический анализ выявил пять взаимосвязанных выводов. Во-первых, выпускники в основном положительно воспринимают религиозную деятельность Турции, ссылаясь на дискурсы «братства», «искренности» и общей мусульманской идентичности, при этом отсутствие у Турции колониального прошлого называется её сравнительным преимуществом; однако её видимость по-прежнему остается ограниченной по сравнению с Марокко и субъектами из стран Персидского залива. Во-вторых, деятельность DİB и TDV широко признана: в рамках программы «Проки-Курбан-2026» в семи регионах Сенегала было распределено 10 626 порций, которые охватили примерно 115 000 человек, а в рамках проекта «Hediyem Kur'an Olsun» в 2024 году было передано 1 140 экземпляров Корана и 150 буклетов «Элиф-Ба», что стало частью глобальной программы, охватывающей 91 страну на 42 языках. В-третьих, образовательная дипломатия стала наиболее устойчивым инструментом религиозной дипломатии Турции, при этом выпускники выступают в роли «культурных переводчиков», которые адаптируют религиозный дискурс Турции к маликитско-суфийскому контексту. В-четвертых, Турция позиционируется как «неидеологический, ориентированный на гуманитарные ценности третий путь» между доктринальным подходом стран Персидского залива и суфийскими связями Марокко — позиционирование, основанное на исторических сетях распространения исламской научной и суфийской мысли, которые также охватывали территорию Османской империи. В-пятых, 10 из 15 участников ожидают, что влияние Турции будет расти за счет увеличения числа выпускников и расширения образовательных партнерств, в то время как 4 выражают осторожность, ссылаясь на доминирование тарикатов, различия в юриспруденции и интенсивность внешней конкуренции.

Заключение: Данное исследование вносит три оригинальных вклада в научную литературу. С теоретической точки зрения оно переосмысливает религиозную дипломатию не как однонаправленную деятельность, инициируемую государством, а как многоуровневое социальное взаимодействие, опосредованное выпускниками, интегрируя религиозную дипломатию с исследованиями в области «мягкой силы», опосредованной выпускниками — синтез, в значительной степени отсутствующий в литературе по отношениям между Турцией и Африкой. С эмпирической точки зрения оно предоставляет первый набор микрополевых данных о восприятии религиозной дипломатии Турции

обществом в условиях Западной Африки, где доминирует суфизм, предлагая оригинальную аналитическую концепцию, основанную на непосредственных восприятиях выпускников. С практической точки зрения в работе представлены учитывающие контекст рекомендации по выработке политики, включая институциональное партнерство, ориентированное на «Диянет», с официальными религиозными учреждениями Сенегала, систематическую мобилизацию сетей выпускников, а также межведомственную координацию между TİKA, YTB, DİB, TDV, YEE и Фондом «Маариф». Исследование закладывает основу для будущих сравнительных исследований, охватывающих другие страны Западной Африки, в которых доминируют традиции Тиджанийя и Кадирийя, а также для лонгитюдных анализов, отслеживающих долгосрочное общественное и институциональное влияние сетей выпускников.

Ключевые слова: религиозная дипломатия, «мягкая сила», дипломатия выпускников, отношения между Турцией и Сенегалом.

संरचित सारांश

उद्देश्य: यह अध्ययन तुर्की-शिक्षित पूर्व छात्रों की धारणाओं के माध्यम से सेनेगल में तुर्की की धार्मिक कूटनीति की सामाजिक स्वीकृति की जांच करता है। यह मौजूदा साहित्य में एक महत्वपूर्ण अंतराल को संबोधित करता है, जो मुख्य रूप से संस्थागत अभिनेताओं, नीति दस्तावेजों और महाद्वीपीय रणनीतियों के माध्यम से तुर्की की अफ्रीका पहुंच का विश्लेषण करता है, जबकि सूफी-प्रधान संदर्भों में सामाजिक स्तर पर इन पहलों को कैसे स्वीकार किया जाता है, इस पर सूक्ष्म-क्षेत्रीय अध्ययनों की अनदेखी करता है।

सेनेगल की विशिष्ट मालिकी-सूफी धार्मिक संरचना और मुरिदिया, तिजानिया, और कादिरिया संप्रदायों के व्यापक सामाजिक प्रभाव को देखते हुए, यह अध्ययन यह समझने के लिए आवश्यक है कि पूर्व छात्र—गैर-औपचारिक सांस्कृतिक मध्यस्थों के रूप में—तुर्की के धार्मिक विमर्श की व्याख्या, प्रसारण और स्थानीयकरण कैसे करते हैं, एक ऐसे धार्मिक परिदृश्य में जो सऊदी अरब, मोरक्को, ईरान और ईसाई मिशनरी संगठनों सहित कई प्रतिस्पर्धी बाहरी अभिनेताओं द्वारा आकार दिया गया है।

विधि: यह शोध व्याख्यात्मक गुणात्मक अभिकल्प पर आधारित है। ऑकड़े WhatsApp और ई-मेल के माध्यम से खुले प्रश्नों वाले अतुल्यकालिक लिखित साक्षात्कारों द्वारा तुर्किए के विश्वविद्यालयों के 15 सेनेगली पूर्व छात्रों से एकत्र किए गए। इनमें शिक्षाविद, इंजीनियर, धार्मिक अधिकारी, शिक्षक, व्यवसायी और गैर-सरकारी संगठनों के कार्यकर्ता शामिल थे, जो सेनेगल के विभिन्न शहरों में रहते हैं। प्रतिभागियों से छह खुले प्रश्न पूछे गए और उनके उत्तर 150 से 350 शब्दों के बीच रहे। ऑकड़ों का विश्लेषण ब्रौन और क्लार्क (Braun & Clarke, 2006) की विषयगत विश्लेषण पद्धति से किया गया, और आंतरिक संगति सुनिश्चित करने के लिए कोडिंग दो शोधकर्ताओं ने स्वतंत्र रूप से की। सैद्धांतिक ढाँचा सॉफ्ट पावर (Nye, 2004), धार्मिक कूटनीति (Mandaville & Hamid, 2018; Bettiza, 2019; Haynes, 2022) और पूर्व-छात्र कूटनीति (Cowan & Arsenault, 2008; Constantinou, 2015) को एकीकृत करता है तथा तुर्किए को अमेरिका, सऊदी अरब, ईरान, मोरक्को और सेनेगल में सक्रिय ईसाई मिशनरी संगठनों के धार्मिक कूटनीति मॉडलों के तुलनात्मक संदर्भ में रखता है।

निष्कर्ष: विषयगत विश्लेषण में पांच परस्पर जुड़े निष्कर्षों की पहचान की गई।

पहला, पूर्व छात्र मुख्य रूप से तुर्की की धार्मिक गतिविधियों को सकारात्मक रूप से देखते हैं, "बंधुत्व," "ईमानदारी," और साझा मुस्लिम पहचान के विमर्शों का आह्वान करते हैं, जिसमें तुर्की के औपनिवेशिक अतीत की अनुपस्थिति को एक तुलनात्मक लाभ के रूप में उद्धृत किया गया है; हालांकि, मोरक्को और खाड़ी-राज्य के अभिनेताओं की तुलना में दृश्यता सीमित रहती है। दूसरा, DİB और TDV की गतिविधियों को व्यापक रूप से मान्यता प्राप्त है: 2026 प्रॉक्सी कुर्बान कार्यक्रम के भीतर, सेनेगल के सात क्षेत्रों में 10,626 हिस्से वितरित किए गए, जिससे लगभग 115,000 लोग लाभान्वित हुए, जबकि "हेदियेम कुरान ओलसुन" परियोजना ने 2024 में 1,140 मुशाफ और 150 एलिफ-बा पुस्तिकाएं वितरित कीं, जो 42 भाषाओं में 91 देशों में फैले एक वैश्विक कार्यक्रम का हिस्सा हैं। तीसरा, शैक्षिक कूटनीति तुर्की की धार्मिक कूटनीति के सबसे स्थायी साधन के रूप में उभरी, जिसमें पूर्व छात्र "सांस्कृतिक अनुवादक" के रूप में कार्य करते हैं जो मालिकी-सूफी संदर्भ के भीतर तुर्की के धार्मिक विमर्श को स्थानीय बनाते हैं। चौथा, तुर्की को खाड़ी देशों के सिद्धांतवादी दृष्टिकोण और मोरक्को के सूफी संबंधों के बीच एक "गैर-वैचारिक, मानवीय-उन्मुख तीसरा रास्ता" के रूप में स्थापित किया गया है—यह स्थिति ऐतिहासिक इस्लामी विद्वानों और सूफी संचार नेटवर्क पर आधारित है जो ऑटोमन

भूगोल को भी शामिल करते थे। पाँचवाँ, 15 प्रतिभागियों में से 10 का अनुमान है कि पूर्व छात्रों की संख्या और शैक्षिक साझेदारियों के विस्तार के माध्यम से तुर्की का प्रभाव बढ़ेगा, जबकि 4 ने तारीका के प्रभुत्व, फ़की मतभेदों और बाहरी प्रतिस्पर्धा की तीव्रता का हवाला देते हुए अपनी आशंकाएँ व्यक्त कीं।

निष्कर्ष: यह अध्ययन साहित्य में तीन मौलिक योगदान देता है। सैद्धांतिक रूप से, यह धार्मिक कूटनीति को एकतरफा राज्य-नेतृत्व वाली गतिविधि के रूप में नहीं, बल्कि पूर्व छात्रों द्वारा मध्यस्थता की गई एक बहु-स्तरीय सामाजिक बातचीत के रूप में पुनः परिभाषित करता है, जो धार्मिक कूटनीति को पूर्व छात्र-मध्यस्थ सॉफ्ट पावर विद्वता के साथ एकीकृत करता है—एक ऐसा संश्लेषण जो तुर्की-अफ्रीका संबंधों के साहित्य में काफी हद तक अनुपस्थित है। अनुभवजन्य रूप से, यह एक सूफी-प्रधान पश्चिम अफ्रीकी संदर्भ में तुर्की की धार्मिक कूटनीति की सामाजिक स्वीकृति पर पहला सूक्ष्म-क्षेत्र डेटासेट प्रदान करता है, जो प्रत्यक्ष पूर्व छात्रों की धारणाओं पर आधारित एक मूल विश्लेषणात्मक ढांचा प्रस्तुत करता है। व्यावहारिक रूप से, यह संदर्भ-संवेदनशील नीतिगत सिफारिशें प्रदान करता है, जिसमें सेनेगल की आधिकारिक धार्मिक संस्थानों के साथ दियानेट-केंद्रित संस्थागत साझेदारी, पूर्व छात्रों के नेटवर्क का व्यवस्थित जुटान, और TİKA, YTB, DİB, TDV, YEE, और Maarif फाउंडेशन के बीच अंतर-संस्थागत समन्वय शामिल हैं।

यह अध्ययन अन्य पश्चिम अफ्रीकी देशों पर भविष्य के तुलनात्मक शोध के लिए एक आधार स्थापित करता है, जो तिजानिया और कादिरिया परंपराओं से आकारित हैं, साथ ही पूर्व छात्रों के नेटवर्क के दीर्घकालिक सामाजिक और संस्थागत प्रभाव को ट्रैक करने वाले दीर्घकालिक विश्लेषणों के लिए भी।

कीवर्ड: धार्मिक कूटनीति, सॉफ्ट पावर, पूर्व छात्र कूटनीति, तुर्की-सेनेगल संबंध।

Yapılandırılmış Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinin toplumsal karşılığını, Türkiye'de eğitim almış mezunların algıları üzerinden incelemektir. Çalışma, Türkiye'nin Afrika açılımını büyük ölçüde kurumsal aktörler, politika belgeleri ve kıtasal stratejiler üzerinden ele alan; tasavvuf hâkimiyetindeki bağlamlarda bu girişimlerin toplumsal düzeyde nasıl karşılandığını inceleyen mikro-saha çalışmalarını ise ihmal eden mevcut literatürdeki kritik bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Senegal'in kendine özgü Maliki-tasavvufî dinî yapısı ile Muridiye, Ticaniye ve Kadiriye tarikatlarının yaygın toplumsal etkisi göz önüne alındığında; mezunların —gayri resmi kültürel aracı aktörler olarak— Suudi Arabistan, Fas, İran ve Hristiyan misyoner örgütleri gibi rekabet hâlindeki çok sayıda dış aktör tarafından şekillendirilen bir dinî sahnede Türkiye'nin dinî söylemini nasıl yorumladığı, aktardığı ve yerelleştirdiğini anlamak için bu çalışma gereklidir.

Yöntem: Araştırma yorumlayıcı nitel desende yürütülmüştür. Veriler, WhatsApp ve e-posta aracılığıyla, Senegal'in farklı şehirlerinde yaşayan ve akademisyen, mühendis, din görevlisi, öğretmen, işadamları ile sivil toplum kuruluşu çalışanlarını içeren 15 Türkiye mezununa yöneltilen açık uçlu sorulardan oluşan asenkron yazılı mülakatlar yoluyla toplanmıştır. Katılımcılara altı açık uçlu soru yöneltilmiş ve yanıtlar 150–350 kelime aralığında değişmiştir. Veriler, Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımıyla incelenmiş; kodlama süreci iki araştırmacı tarafından bağımsız yürütülerek iç tutarlılık sağlanmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesi yumuşak güç (Nye, 2004), dinî diplomasi (Mandaville ve Hamid, 2018; Bettiza, 2019; Haynes, 2022) ve mezun diplomasisi (Cowan ve Arsenault, 2008; Constantinou, 2015) yaklaşımlarını bir araya getirmekte; Türkiye'yi Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan, İran, Fas ve Senegal'de faaliyet gösteren Hristiyan misyoner örgütlerinin dinî diplomasi modelleriyle karşılaştırmalı olarak konumlandırmaktadır.

Bulgular: Tematik analiz birbiriyle ilişkili beş bulguyu ortaya koymuştur. Birincisi, mezunlar Türkiye'nin dinî faaliyetlerini büyük ölçüde olumlu değerlendirmekte; "kardeşlik", "samimiyet" ve ortak Müslüman kimliği söylemlerini öne çıkarmakta ve Türkiye'nin sömürgeci geçmişe sahip olmamasını karşılaştırmalı bir üstünlük olarak zikretmektedir; ancak Fas ve Körfez aktörleriyle kıyaslandığında görünürlük sınırlı kalmaktadır. İkincisi, DİB ve TDV faaliyetleri geniş çapta tanınmaktadır: 2026 yılı Vekâletle Kurban Kesim Programı kapsamında Senegal'in yedi bölgesinde 10.626 hisse kurban kesilerek yaklaşık 115.000 kişiye ulaştırılmış; "Hediyem Kur'an Olsun" projesi çerçevesinde 2024 yılında 1.140 mushaf ve 150 elifba kitabı Senegal'e teslim edilmiş olup, söz konusu proje 91 ülkede 42 dile çeviri içeren küresel bir programın parçasıdır. Üçüncüsü, eğitim diplomasisi Türkiye'nin dinî diplomasisinin en kalıcı aracı olarak öne çıkmakta; mezunlar Türkiye'nin dinî söylemini Maliki-tasavvufî bağlama uyarlayan "kültürel çevirmenler" olarak işlev görmektedir. Dördüncüsü, Türkiye, Körfez ülkelerinin doktriner yaklaşımı ile Fas'ın tasavvufî bağları arasında

"ideolojik dayatması olmayan, insani yardım odaklı üçüncü bir yol" olarak konumlanmakta; bu konumlanış Osmanlı coğrafyasını da içine alan tarihsel İslâmî ilim ve tasavvuf dolaşım ağlarında kavramsal bir zemin bulmaktadır. Beşincisi, 15 katılımcıdan 10'u Türkiye'nin etkisinin artan mezun sayısı ve eğitim ortaklıkları aracılığıyla büyüyeceğini öngörürken; 4'ü tarikatların hâkimiyeti, fıkhi farklılıklar ve dış rekabetin yoğunluğu gerekçesiyle çekince belirtmektedir.

Sonuç: Çalışma literatüre üç özgün katkı sunmaktadır. Kuramsal olarak, dinî diplomasiyi tek yönlü ve devlet merkezli bir faaliyet olarak değil, mezunlar aracılığıyla yerelleşen çok katmanlı bir toplumsal etkileşim süreci olarak yeniden çerçeveleyerek dinî diplomasi ile mezun aracılığıyla işleyen yumuşak güç literatürlerini —Türkiye–Afrika ilişkileri literatüründe büyük ölçüde eksik olan bir sentez içinde— bir araya getirmektedir. Ampirik olarak, tasavvuf hâkimiyetindeki bir Batı Afrika bağlamında Türkiye'nin dinî diplomasininin toplumsal karşılığına dair ilk mikro-saha veri setini sunmakta; doğrudan mezun algılarına dayanan özgün bir analitik çerçeve önermektedir. Uygulamalı düzlemde, Diyanet İşleri Başkanlığı merkezli Senegal'in resmi dinî kurumlarıyla kurumsal ortaklıklar geliştirilmesi, mezun ağlarının sistematik biçimde harekete geçirilmesi ve TİKA, YTB, DİB, TDV, YEE ve Maarif Vakfı arasında kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi gibi bağlama duyarlı politika önerileri sunmaktadır. Çalışma, Tıcaniye ve Kadiriye gelenekleriyle şekillenen diğer Batı Afrika ülkelerini kapsayan karşılaştırmalı araştırmalar ile mezun ağlarının uzun vadeli toplumsal ve kurumsal etkilerini izleyen boylamsal analizler için bir zemin oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinî Diplomasi, Yumuşak Güç, Mezun Diplomasisi, Türkiye-Senegal İlişkileri.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Türkiye's Religious Diplomacy in Senegal: A Qualitative Analysis on the Perceptions of Turkish Alumni

Introduction

Türkiye's foreign policy towards the African continent has undergone a significant transformation both in terms of scope and depth since the mid-2000s. The declaration of 2005 as the "Year of Africa," the recognition of Türkiye as a "strategic partner" by the African Union in the same year, and the Türkiye–Africa Partnership Summits held in 2008, 2014, and 2021 have constituted the institutional foundation of this new orientation. During this period, Türkiye has rapidly increased its diplomatic missions across the continent. Through the activities of institutions such as TİKA, YTB, the Maarif Foundation, Turkish Airlines (THY), the Presidency of Religious Affairs (Diyanet), and the Yunus Emre Institute, along with Turkish civil society organizations, a multidimensional public diplomacy has been developed. One of the important branches of this diplomacy is religious diplomacy activities.

Türkiye's religious diplomacy instruments in Africa possess a wide range of activities operated through state institutions, semi-official structures, and civil society organizations. TİKA, the Presidency of Religious Affairs (DİB), and the Turkish Diyanet Foundation (TDV) constitute the institutional backbone of this field through initiatives such as imam training, mosque construction, Qur'an instruction, sacrificial (kurban) organizations, and water well projects (Baydemir, 2022; Kavak, Abu Bashal & Ajakaye, 2018; DİB, 2019). In addition, the Summits of African Muslim Religious Leaders held in 2006, 2011, and 2019 brought together religious representatives from more than 50 African countries, granting Türkiye continental-scale visibility and establishing sustainable channels of interaction (Presidency of Religious Affairs, 2019).

On the other hand, Türkiye's religious presence in Africa is not limited to state institutions alone. Various civil society organizations have also been active across the continent since the 1990s. In particular, the educational, humanitarian aid, and cultural interaction activities carried out by voluntary organizations have constituted an important dimension of Türkiye's non-state religious diplomacy. Although most of these actors are not directly linked to state policy, they undertake complementary roles in the formation of perceptions of Türkiye, in the localization of religious discourses, and in gaining social resonance at the community level. Therefore, the literature on religious diplomacy in Africa points to a field of interaction encompassing both state institutions and civil society organizations. However, since the research limits its analytical focus to state institutions and the perceptions of Türkiye graduates, the activities of non-state religious actors and their effects at the local level have not been addressed within the scope of this study.

Diplomatic relations between Türkiye and Senegal were officially established with the opening of the Turkish Embassy in Dakar in 1962, following Senegal's independence in 1960. This embassy is one of the first Turkish diplomatic missions opened on the African continent. According

to the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, reciprocal diplomatic representation was further consolidated with Senegal opening an embassy in Ankara in August 2006 (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, n.d.). This historical foundation, together with the increasing political, economic, and cultural cooperation from the 2000s onwards, has enabled religious diplomacy initiatives to gain institutional and societal visibility in Türkiye–Senegal relations.

Senegal is one of the unique examples for evaluating Türkiye's religious diplomacy initiatives. As one of the most stable democracies in West Africa, religion in Senegal plays a decisive role in many areas, from social mobilization to relations of political representation. The country's religious structure carries features such as the shaping of state–Sufi order (tarikât) relations on the basis of mutual interdependence, the dominance of the Maliki school, and the strong social influence of Sufi orders such as the Muridiyya, Tijaniyya, and Qadiriyya (Cruise O'Brien, 1971; Villalón, 1995; Diouf, 2013; Quinn & Quinn, 2003; Camara, 2014). While this structure naturally limits the transformative capacity of external actors, it also determines how Türkiye's Hanafi–Maturidi approach is understood. Although there are doctrinal differences between the dominant Maliki fiqh tradition in Senegal and the Hanafi fiqh tradition in Türkiye, both traditions are situated within the broad framework of Sunni Islam. This situation offers a common ground that can prevent Türkiye's religious approach from being perceived entirely as an alien or exclusionary element in Senegal. Nevertheless, this jurisprudential school difference also determines how Türkiye's activities are shaped through relations with local Sufi orders and social adaptation strategies. For this reason, the success of Türkiye's religious activities in Senegal depends on the level of harmony with the local religious culture and on whether these activities gain social resonance.

This study, as one of the rare micro-field studies examining Türkiye's religious diplomacy in Senegal through graduates, contributes to the literature from multiple perspectives. First, it presents an original data set evaluating Türkiye's religious initiatives through the perceptions of local actors and renders visible the social resonance of religious diplomacy on the ground. Second, by bringing together the literatures of religious diplomacy and alumni diplomacy, it proposes an original analytical framework that analyzes how graduates interpret, transmit, and localize Türkiye's religious discourse. Third, it examines Türkiye's strategic potential and limits in the case of Senegal. Fourth, it applies theoretical approaches developed on educational diplomacy and alumni networks to the field. It tests, within the context of religious diplomacy, the framework that positions graduates as “localized representatives,” “non-official/voluntary cultural attachés,” and “societal intermediary actors” in Türkiye's foreign policy. Thus, the study offers a holistic contribution to the literature on Türkiye–Africa relations in terms of theory, field data, and policy recommendations.

Accordingly, the research focuses on the following questions: How are Türkiye's religious activities in Senegal perceived by graduates? To what extent do these activities support religious and cultural rapprochement between the two countries? How does Senegal's local religious structure shape the impact of Türkiye's religious diplomacy instruments? What roles do graduates undertake in increasing Türkiye's visibility? Finally, upon which institutional and cultural factors does the sustainability of Türkiye's religious diplomacy activities depend?

This article first presents the literature on Türkiye–Senegal relations within the context of religious diplomacy and the theoretical framework of the study, and then explains the research design and methodology. In the subsequent section, the findings are analyzed thematically, and the article concludes with a general evaluation and policy recommendations regarding Türkiye's religious diplomacy in Senegal (For further studies on soft power and mediation, see also. Arbatlı ve Kuran (2015), Akzeybek (2015), Aydemir (2018), Akıllı (2018), Sancak (2019), Tamçelik (2013), Altun (2014), Cerit (2014), Taşdemir (2014), Uluerler (2014), Tamçelik (2014), Köçer (2015), Çabuk

(2015), İkiz ve diğerleri (2018), Çakır ve Kesme (2018), Karaduman ve Çetin (2023), Yılmaz ve Pacolari (2019), Güzel (2022), Gençer Çelik (2020)).

Literature Review and Theoretical Framework

The literature on Türkiye's public diplomacy activities in Africa largely focuses on institutional actors, policy documents, and continental strategies. These studies address Türkiye's religious diplomacy within the context of its level of institutionalization and its soft power instruments (Ozkan, 2013; Ozkan, 2014; Muhasilovic, 2018; Gözaydın, 2021; Tepeciklioğlu, 2021; Haynes, 2022; Öztürk and Baser, 2022; Fraszka, 2023; Kaya and Drhimeur, 2023; Oprea, 2024; Smoleń, 2025). Most research concentrates on continental strategies of religious interaction (Baydemir, 2022; Aşlamacı, 2024), while micro-field-oriented studies examining Türkiye's social resonance in contexts where Sufi structures are strong—such as Senegal—remain limited. While aiming to fill this gap through a micro-field perspective, this research reveals the sociological reflections of Türkiye's religious activities in Senegal. On the other hand, with regard to Türkiye specifically, it is emphasized that scholarship students develop positive cultural belonging upon their return and that they localize religious-cultural discourses (Kelkitli, 2021; Korkmaz, 2022; Atabaş & Köse, 2024).

This literature framework grounds the research questions stated in the introduction from three angles: First, discussions concerning institutionalized religious diplomacy instruments support the first question, which examines graduates' perceptions; second, studies on religious competition in Africa and on Senegal's Sufi public sphere provide context for the second and third questions, which interrogate the level of cultural rapprochement. Third, alumni diplomacy theories constitute the analytical basis for the last two questions, which address the roles of graduates and the factors of sustainability. This literature, particularly by revealing the intermediary role of graduates and Senegal's religious context, makes it necessary to elucidate the three axes that form the theoretical framework of the study.

Theoretical Framework

The study is based on the theoretical axis of soft power, cultural, and religious diplomacy in order to examine how Türkiye's religious diplomacy activities in Senegal are perceived within Senegalese society, particularly among Türkiye graduates. These approaches offer a holistic framework that evaluates religious diplomacy at both the level of foreign policy and social interaction.

Soft power theory, through Joseph Nye's (2004) conceptualization, emphasizes that states can generate influence through cultural attraction, shared values, and the capacity for persuasion rather than through military or economic coercion. Türkiye's visibility in Africa is shaped by soft power elements such as education, religious institutions, cultural diplomacy, humanitarian aid, and commercial relations (Tepeciklioğlu, 2012; Demirtaş, 2015; Yılmaz and Kılıçoğlu, 2017; Ibrahim, 2022; Baydemir, 2024). In countries with dense Muslim populations such as Senegal, a shared Islamic identity, the discourse of brotherhood, and the absence of a colonial past constitute a natural ground of affinity. Within the scope of the research, the fact that the graduates interviewed described Türkiye's approach as "non-aggressive," "soft," and "brotherly" confirms that this strategy has gained resonance at the local level.

Religious Diplomacy: Conceptual Framework and Comparative Examples

While cultural diplomacy refers to states' use of their cultural values to produce positive perceptions in the international arena, religious diplomacy constitutes a unique sub-dimension of this framework shaped through religious elements (Seib, 2012; Haynes, 2008). Conceptually, religious diplomacy can be defined as the pursuit of foreign policy objectives by states and religious non-state actors through religious institutions, symbols, discourses, networks, and norms (Mandaville and

Hamid, 2018). Within this framework, religion is not only a component of faith identity but also a soft power resource that operates as “sacred capital” in international relations (Bettiza, 2019). Nye's (2004) concept of soft power, which emphasizes the capacity to generate influence through attraction, persuasion, and shared values instead of military or economic coercion, has been expanded in Haynes's (2011, 2022) work to encompass the religious sphere as well. Accordingly, religious actors exercise soft power to the extent that they can persuade their audiences and decision-makers of the legitimacy of certain values and norms; contrary to the thesis that the global religious sphere has been depoliticized, international relations have entered a post-secular period (Casanova, 1994; Fox and Sandler, 2004; Mavelli and Petito, 2014). This transformation has turned religious diplomacy into a multi-actor field of global competition.

The practice of religious diplomacy takes different forms depending on the political cultures, religious traditions, and foreign policy priorities of states. The United States, with the 1998 International Religious Freedom Act, made religious freedom an institutional element of foreign policy; after September 11, it developed a special public diplomacy directed towards the Muslim world (Bettiza, 2019). Saudi Arabia, through the Muslim World League (Rabitat al-Alam al-Islami) founded in 1962, established an international sphere of influence along the Salafi line; since the 1980s, it has expanded this network through mosque construction, madrasa financing, and scholarship programs (Mandaville and Hamid, 2018). Iran, after the 1979 Revolution, developed a mechanism of Shia-referenced external influence through institutions such as the Islamic Culture and Relations Organization, the Ahl al-Bayt World Assembly, and Al-Mustafa International University in Qom (Wastnidge, 2020). The Vatican and the Russian Orthodox Church, as non-state transnational actors, have transformed religious identities into sources of foreign policy through the ties they have established with the Catholic world and the Slavic geography, respectively (Bettiza, 2019). Morocco has developed a unique model directed towards West Africa through its monarchy, which bears the title of “Commander of the Faithful” (Amir al-Mu'minin); the institutional foundation of this model has been formed by the Mohammed VI Institute for the Training of Imams and Preachers, founded in Rabat in 2015, where imams from Sahel countries receive training, and by the Mohammed VI Foundation of African Ulema, founded in 2016 (Sheline, 2019; Alaoui Mahrez, 2022). While these examples demonstrate that religious resources can be used in generating international influence, they also reveal that the forms of implementation differ according to countries' religious traditions, political regimes, and historical relations.

Senegal is an important example where these different models intersect within the same geography. Morocco strengthens its relations with the strong Tijani tradition in Senegal, particularly through the annual visits of murids (disciples) to Fez and through imam training programs. Since 2015, numerous imams from West African countries have received training at the Mohammed VI Institute for Imams, and Senegalese participants occupy an important place in these programs (Berriane, 2018; Daoudi, 2025). Saudi Arabia and other Gulf countries, since the 1970s, have attempted to develop an alternative religious orientation to the Sufi tradition in Senegal through Salafi-leaning institutions, mosque financing, scholarships to the Islamic University of Medina, and religious publications (Loimeier, 2016; Mandaville and Hamid, 2018). Iran, after the diplomatic crisis in 1984 caused by propaganda activities, has since the 2000s sought to reinvigorate Shia influence through instruments such as the Hawza al-Rasul al-A'zam madrasa in Dakar, the Dakar branch of Al-Mustafa International University, and the public Ashura commemorations organized by the Iranian Cultural Center (Leichtman, 2014; Wastnidge, 2020). Christian missionary organizations, since the colonial period, have continued their educational, health, and social service activities in various regions—particularly in Casamance—through the Catholic Church and Protestant congregations (Kirkland, 2019). Therefore, Senegal is a diplomatic arena where different religious actors carry out a struggle for influence by using their own traditional, institutional, and geopolitical ties.

Türkiye's entry into this landscape has occurred relatively late and with a comparatively softer profile. The coordinated work of DİB and TDV, the integration of religious services with humanitarian aid, and their support through educational diplomacy position Türkiye between the doctrinal Salafi line and the historical–Sufi Moroccan model (Ozkan, 2014; Öztürk and Baser, 2022; Haynes, 2022). Considering Senegal's Maliki–Sufi structure, this inclusive and soft communication model offers a potential for compatibility with local sensitivities. However, the realization of this potential depends on Türkiye becoming more closely acquainted with the local religious structure and adapting its activities to this context. At the same time, this positioning places Türkiye's performance on a ground that will be tested against the other actors defined above—Morocco's institutional depth, the Gulf's financial capacity, Iran's ideological program, and the deep-rooted institutional infrastructure of Christian missionaries. Indeed, as participants' statements in the findings section of the study also demonstrate, Türkiye's religious diplomacy capacity in Senegal can only be meaningfully evaluated within this comparative framework.

However, reading Türkiye's religious diplomacy capacity in Senegal solely through the institutional openings developed since the 2000s would mean overlooking the broader historical and inter-civilizational ground upon which this relationship rests. Kavas's (2006) comprehensive research on Ottoman–African relations demonstrates that the Ottoman State maintained a direct or indirect presence on the African continent for approximately four centuries, from the beginning of the 16th century to the beginning of the 20th century. Levtzion and Pouwels's (2000) analyses of the history of Islam show that Islamic circulation and interactions in Africa were not limited to political relations alone but were shaped within a broader field of Islamic intellectual and cultural circulation. Indeed, the fact that Sheikh Ahmad al-Tijani (1737–1815), the founder of the Tijaniyya order—one of the most widespread Sufi structures in Senegal today—was born in Algerian lands under Ottoman rule; that he developed Sufi relations with the Khalwatiyya tradition by establishing contact with scholarly and Sufi circles in the Maghreb, Egypt, and the Hijaz; and that West African Muslims participated in the religious and intellectual circulation networks extending to the Hijaz via Hajj routes, can be regarded as concrete examples of the historical religious and Sufi connections between North Africa and West Africa (Triaud & Robinson, 2000; Back, 2015, 2025; Wright, 2020). These historical intersections offer today a suitable ground for Türkiye to position itself in its religious diplomacy discourse in Senegal as the current bearer of a broader historical and inter-civilizational tie, rather than as a “newcomer” actor. This notion of historical continuity also provides a conceptual and historical foundation for the discourse of “brotherhood” that graduates frequently emphasize in the study.

The literature on the role of internationally educated students in foreign policy processes, on the other hand, indicates that graduates function as intermediary actors, non-official voluntary representatives, network builders, and providers of cultural translation (Cowan and Arsenault, 2008; Spilimbergo, 2009; Atkinson, 2010; Metzgar, 2016; Wilson, 2014; Campbell, 2016; Taşçı and Kızılkaya, 2025). In the Turkish context, scholarship students develop positive belonging and increase the visibility of institutions on the ground.

The “graduate-based religious diplomacy framework” developed in this research explains how Türkiye's religious discourse is transferred and reproduced in the Senegalese context through a three-stage structure: (1) The institutional stage refers to the general orientations, discourses, and projects of institutions such as the Presidency of Religious Affairs, the Turkish Diyanet Foundation, and TİKA; (2) The experiential stage encompasses the cultural, religious, and social bonds that students from Senegal acquire during their period of education in Türkiye; (3) The mediation stage defines the process in which graduates reproduce the religious discourse and cultural codes they have internalized in Türkiye by adapting them to Senegal's local context, based on Sufism and the Maliki tradition. This framework positions graduates as effective actors in the localization of religious discourse. Graduates, by transmitting Türkiye's soft, inclusive, and Hanafi–Maturidi-based religious

approach to different social segments through relationships of trust, produce influence at the micro level beyond institutional activities. Thus, religious diplomacy ceases to be a state-centered and unidirectional transmission and is transformed into a field of interaction operating through graduates' social networks, professional positions, relations with religious communities, and everyday life practices. In this respect, the model offers the literature both a conceptual opening and an original analytical framework directly grounded in field data.

On the other hand, the study evaluates graduates not only as cultural intermediaries or symbolic representatives but also within the framework of the “Everyday Diplomacy” approach, which emphasizes that international relations are shaped through everyday interactions, routine contacts, and personal relationships. Everyday diplomacy reveals that the symbolic, cultural, and emotional interactions produced by individuals at the micro level, beyond official actors, play a critical role in the sustainability of international relations (Constantinou, 2015; Marsden et al., 2016; Atabaş and Köse, 2024). From this perspective, it can be said that Türkiye graduates in Senegal function as “everyday diplomacy actors” who reproduce Türkiye’s religious discourse and cultural image in everyday interaction spaces such as family, neighborhood, mosque, work circles, and social media. This situation confirms, as suggested by the conceptualization of everyday diplomacy, that graduates function as micro-diplomacy actors who reproduce Türkiye’s religious and cultural image at the local level through everyday relationships and routine social contacts.

Table 1. The Three Axes Constituting the Theoretical Framework of the Study

Theory	Focal Point	Türkiye–Senegal Connection
Soft Power	Attraction, influence, norms	Türkiye’s inclusive Islamic discourse
Religious Diplomacy	Religious institutions and symbols	DİB, TDV, TİKA, aid
Alumni Diplomacy	Alumni networks, local interaction	The intermediary role of Türkiye graduates

This theoretical approach has served as a guide both in classifying the findings of the study and in relating them to the literature. This theoretical framework will constitute the basis for the systematic analysis of the field data. The methodology section below will explain how the data were collected and analyzed, providing the transition to the findings.

Research Design and Methodology

This study was designed with a qualitative research approach in order to gain an in-depth understanding of Türkiye graduates’ perceptions regarding religious diplomacy activities in Senegal, and the written interview technique was employed. The main objective in this design is to analyze the meaning of religious diplomacy activities within the local context through the experiences of graduates. Accordingly, particular importance has been given to presenting participants’ individual experiences in detail and to accurately understanding cultural–religious sensitivities.

Sample and Participants

The sample was determined through the purposive sampling method and comprises 15 graduates who received undergraduate or postgraduate education in Türkiye, reside in different cities of Senegal, and consist of businesspeople, religious officers, engineers, academics, teachers, and Civil Society Organization (CSO) employees. The participants’ duration of contact with Türkiye, their familiarity with religious activities, and their social positions were taken into consideration, and the principles of confidentiality and voluntariness were maintained throughout the entire process. This group offers a profile suitable for reflecting the socio-economic and cultural diversity of Türkiye graduates in Senegal.

Data Collection Process

Data collection was carried out via WhatsApp and email. Six open-ended questions were addressed to the participants, and responses ranged between 150–350 words and were compiled in a digital environment. The interview form used is presented in Appendix 1.

Data Analysis

The data were examined through Braun and Clarke's (2006) thematic analysis approach. In the first stage, the texts were read several times to gain familiarity with the data; subsequently, expressions were coded, and similar codes were brought together to form themes. For example, the statement "aid is not visible" was coded as lack of visibility, the statement "Senegal is Maliki, Türkiye is Hanafi" as difference of school (madhhab), and the statement "the most effective activity is education" as emphasis on educational diplomacy. While the coding process was carried out independently by two researchers, the themes were re-evaluated in terms of consistency and internal coherence. In order to strengthen the contextual robustness of the findings, the analysis was related to the literature on Senegal's religious and social structure.

Researchers' Positionality

The researchers' positionality has been addressed with the aim of ensuring that interpretations are evaluated in a transparent manner. The researchers are persons working in the fields of international student mobility, Türkiye –Africa relations, and religious diplomacy, and are familiar with the Senegalese context at an academic level. While this position provides analytical depth in the interpretation of the data, it also carries the risk of positive or critical bias regarding Turkish institutions. For this reason, the coding process was carried out independently, the themes were tested through comparative analysis, and care was taken to ensure that interpretations were grounded in participants' statements.

Ethical Principles

This research falls within the scope of studies that do not require ethics committee approval under the relevant regulations in Türkiye, since it does not involve physical intervention, participant information is anonymized, and the data are based on voluntary written statements. The purpose of the research was explained to all participants, and they were informed about voluntary participation and their right to withdraw their responses at any time.

Methodological Limitations

This research has certain limitations. First, although the sample size is sufficient for qualitative research ($n = 15$), it is clear that the findings cannot be generalized to all Türkiye graduates in Senegal. Second, the study includes only the perspectives of graduates who received education in Türkiye, and the views of other actors—such as local religious officers, representatives of Sufi orders, or personnel of Turkish institutions on the ground—remain outside its scope. Furthermore, since the data are based on written interviews, communicative elements such as gestures, facial expressions, emphasis, and verbal nuance could not be included in the analysis, which has had a limiting effect on the depth of certain narratives. While these limitations do not weaken the analytical strength of the study, they indicate the need for future qualitative research involving larger samples, multiple actors, and face-to-face data collection techniques.

Findings

This section is based on the thematic analysis of the data obtained from written interviews with 15 Senegalese graduates who received education in Türkiye. As a result of the analysis, five main themes were identified, and the findings are presented below together with the sub-dimensions, participant statements, and thematic patterns of each theme.

Theme 1: General Overview of Türkiye's Religious Activities

The vast majority of participants evaluated the religious activities carried out by Türkiye in Senegal positively in general. While P1 stated that Türkiye's religious initiatives bring the peoples of the two countries closer, P2 emphasized that the support provided by benefactors from Türkiye for the construction of mosques and Qur'an courses is welcomed with satisfaction by the local population. Similarly, P3 stated that, since Senegal is a largely Muslim country, Türkiye's religious activities are found natural by the community and are not perceived as foreign. In these positive evaluations, the perception of Türkiye as a "Muslim brother country" (P3, P10), the perception of sincerity in aid activities (P2, P6), and the fact that Türkiye does not have a colonial past play a decisive role.

However, alongside the positive views, critical evaluations also draw attention. A significant portion of the participants stated that the activities suffer from a "visibility problem." While P4 conveyed that Türkiye's work is not as well known in Senegal as that of Morocco or the Gulf countries, P14 expresses that Türkiye's religious activities generally remain "invisible." In addition, participants such as P8 and P11 stated that Türkiye occasionally experiences shortcomings in grasping Senegal's Sufi-social dynamics, and that particularly the Maliki-Hanafi differences are not adequately explained. This situation increases the need for cultural translation in Türkiye's religious diplomacy strategy.

The table below is a compiled version of participant views regarding Theme 1:

Table 2. Distribution of Perceptions Regarding Türkiye's Religious Activities

Sub-Theme	Number of Participants	Prominent Views
Positive perception	12	"Brotherhood," "sincere aid," "Islamic solidarity" (P1, P2, P3, P6, P10)
Lack of visibility	9	"Activities exist but are not known" (P4, P12, P14)
Problems of harmony with the local religious structure	7	"The Maliki-Hanafi difference should be taken into account" (P8, P11)
Aid-focused orientation	5	"Aid is good, but permanent projects are few" (P4, P5)

Theme 1 in general shows that Türkiye has a "soft religious presence" that is positively received in Senegal, but that its impact requires improvement in the areas of visibility, institutional coordination, and adaptation to the local religious structure in order to increase. Following the general perception, the activities of DİB and TDV—the institutional structures to which participants most frequently referred—have been analyzed in detail.

Theme 2: Evaluations Regarding Diyanet and TDV Activities

The majority of participants stated that they are familiar with the activities of the Presidency of Religious Affairs (DİB) and the Turkish Diyanet Foundation (TDV) and mostly evaluated these works positively. Among the prominent activities are qurban (sacrifice) organizations (P3, P6, P12), water well drilling projects (P5, P6, P12), Qur'an and religious publication support (P6, P11), and scholarship programs. These activity areas, to which participants most frequently referred, also overlap with the concrete activities carried out by TDV in Senegal. Indeed, within the scope of the 2026 Sacrifice by Proxy Program, 10,626 shares of qurban were sacrificed in seven regions of

Senegal, and qurban meat was delivered to approximately 115,000 people from 23,000 families (TDV, 2026). Within the scope of the water well projects, according to TDV's 2020 data, five water wells were put into service in Senegal; within the scope of the 2022 Ramadan program, the opening of six new water wells in the northern and southern regions of the country was planned (TDV, 2020, 2022). With regard to Qur'an and religious publication activities, within the scope of the "Let My Gift Be the Qur'an" project in 2024, 1,140 copies of the Qur'an, 150 copies of the Elif-Ba, and 100 different works were distributed in Senegal to be delivered to madrasas and institutional libraries. The fact that 250 of the Qur'ans have French translation shows that the activities can also be adapted to Senegal's linguistic and cultural context (TDV, 2024). In addition, TDV, in cooperation with DİB, continues its Qur'an translation work for Wolof, which is widely spoken in Senegal. These data show that the qurban, water well, Qur'an, and religious publication activities emphasized by participants do not rest solely on individual perceptions and experiences; they also overlap with the concrete and measurable activities carried out by TDV and DİB in Senegal in different periods and at different scales. Alongside this, criticisms also occupy an important place. P4 stated that, since the preference for sheep—which is considered more meritorious according to the Maliki school—is not taken into account in the qurban sacrifices, the population does not view these activities as "qurban." P13 and P8, on the other hand, stated that the works of Diyanet and TDV are "not systematic and sustainable," and that most activities are carried out in a "scattered and uncoordinated" manner. Some participants (P1, P7, P9) stated that they had not witnessed these activities at all, and that this situation is an indicator of the visibility problem. However, despite this aid reaching tens of thousands of people, participants voiced that there is a visibility problem.

Table 3. Strengths and Weaknesses of TDV and DİB Activities

Dimension	Strengths	Weaknesses
Institutional structure	Trustworthy, non-political, compatible with the local population (P1, P6, P12)	Lack of coordination (P8, P13)
Type of activity	Qurban, food aid, Qur'an distribution, water wells (P3, P6, P12)	Aid-focused, problem of permanence (P4, P13)
Local harmony	"Brotherly and non-ideological" approach (P10)	Maliki–Hanafi harmony is insufficient (P4, P8)
Impact	Trust and sympathy in the eyes of the public (P2, P3)	Low visibility (P14, P1, P7, P9)

This theme in general shows that Türkiye's humanitarian–religious diplomacy activities leave a positive impact, but that they need to be developed in terms of institutional integration and long-term strategies.

Theme 3: Education and Alumni Diplomacy

Theme 3 presents the strongest and most consistent findings among all participants. A very large portion of the participants (13 persons) clearly stated that Türkiye's most effective religious diplomacy instrument in Senegal is "education." P1 summarizes this situation by saying, "aid is forgotten, but education is permanent." P2, on the other hand, stated that the International Imam Hatip program creates positive effects on Senegalese youth in terms of "both this world and the hereafter." In order to concretize these findings, Türkiye's education- and religious-education-based soft power capacity directed towards Senegal is supported by data from both the Turkish and the Senegalese dimension. Although data regarding Senegalese students studying in Türkiye are limited, some indicators exist at both the higher education and religious education levels. According to a 2024 study based on YÖK (Higher Education Council) data, the number of international students of Senegalese nationality is 782 (Taşçı and Kızılkaya, 2025).

Bayezit (2017) stated that 1,400 foreign students from 72 countries were receiving education at International Anatolian Imam Hatip High Schools, and that Senegal was among these countries. The current scale of the program has expanded considerably; according to the data of the MEB (Ministry of National Education) Directorate General of Religious Education, a total of 5,695 students—2,087 foreign-national and 3,608 Turkish—from 97 countries are receiving education at these schools (Ayhan, 2026).

Graduates are becoming “cultural translators” who carry Türkiye's religious discourse into the Senegalese context. P6 and P10 express that graduates play a bridging role between the local population and Turkish institutions, and that they are trustworthy references in explaining Türkiye's religious practices and values. This situation corresponds exactly with the alumni diplomacy approach.

Table 4. Areas of Impact of Alumni Diplomacy

Area of Impact	Description	Participants Expressing the View
Cultural translation	Explanation of Hanafi–Maliki differences	P8, P11, P12
Intermediation	Establishing a link between Turkish institutions and the public	P1, P2, P6, P10
Trust production	Creating a positive perception of Türkiye	P3, P5, P6, P10, P12
Institutional cooperation	Partnership with madrasas, associations, schools	P4, P10, P12
Religious representation	Disseminating Türkiye's soft Islamic discourse	P1, P2, P10, P12

This theme shows that graduates are at the center of Türkiye's religious influence in Senegal and that they directly increase Türkiye's visibility.

Theme 4: Competition and External Actors

The struggle for religious influence in Muslim-majority countries on the African continent takes place on a multi-actor and intense competitive ground. The main actors of this competition are the Gulf countries (particularly Saudi Arabia, Qatar, and the United Arab Emirates), Morocco, Egypt, Iran, Türkiye, and Christian missionary organizations (Leichtman, 2014; Loimeier, 2016; Mandaville & Hamid, 2018; Kirkland, 2019). The Gulf countries, using their financial resources, adopt a more doctrinal and Salafi-leaning approach. Morocco, on the other hand, has turned its historical Tijaniyya ties and shared Sufi heritage into the main instrument of its regional influence (Berriane, 2018; Sheline, 2019; Alaoui Mahrez, 2022; Daoudi, 2025). Türkiye, positioned between these two poles, follows a model that is inclusive, flexible, free from ideological imposition, and particularly based on educational diplomacy. In countries such as Senegal, where Salafi influence is quite limited and where Sufi orders deeply shape the public sphere, this “third way” approach provides Türkiye with a relative advantage.

Senegal's religious sociology exhibits a unique structure that can be conceptualized in the literature as a “Sufi public sphere.” The main features of this structure are as follows: (i) an active relationship based on mutual interdependence between the state and the Sufi orders, (ii) religion being the main axis of social and political mobilization, (iii) the Maliki school and orders such as the Muridiyya, Tijaniyya, and Qadiriyya becoming reference points (Cruise O'Brien, 1971; Villalón, 1995; Diouf, 2013; Quinn & Quinn, 2003; Camara, 2014). The local practices that Maliki fiqh has formed in West Africa over the centuries (Dia & El-Mesawi, 2019) seriously limit the capacity of

external actors to transform this field. Therefore, the perception of Türkiye's approach in Senegal is also determined by this deep-rooted Maliki–Sufi tradition.

All participants drew attention to the presence of different external actors in the religious sphere in Senegal and evaluated the activities of these actors mostly within the framework of a competition for influence and visibility. The most frequently mentioned competitors are, respectively, the Gulf countries, Morocco, and Christian missionary organizations. P8, by saying “Türkiye is falling behind in some areas,” draws attention to the difference in resources and visibility. P10 argued that Türkiye's “soft, inclusive, and non-aggressive” approach will provide an advantage in the long term. P11, on the other hand, pointed to strategic differences by emphasizing that missionary organizations produce lasting influence through school networks, whereas Türkiye places more weight on short-term aid projects such as water wells.

Table 5. Comparison of the Religious Diplomacy Models of Türkiye, Morocco, the Gulf Countries, and Christian Missionaries in Senegal

Actor	Main Approach	Institutional Instruments	Strength	Main Difference from Türkiye (Graduates' Views)
Gulf Countries	Doctrinal, Salafi-focused	Muslim World League, private foundations, financial support	High financial resources, rapid project capacity	“Harsher and more exclusionary” (P8, P12)
Morocco	Historical–Sufi, Tijaniyya-based	Sufi order networks, religious educational institutions	Shared Sufi heritage and linguistic ties	“Direct ties with Sufi order leaders are very strong” (P4, P11)
Christian Missionaries	Education- and social-service-focused	School networks, health projects	Long-term institutional presence	“They raise generations by opening schools; we mostly provide aid” (P11)
Türkiye	Inclusive, moderate, education-based	DİB, TDV, TİKA, YTB, alumni networks	Absence of ideological imposition, brotherhood discourse	–

When this table and participant statements are evaluated together, it clearly emerges that Türkiye's relative advantage in Senegal stems from its “non-interventionist” and “brotherly”-perceived discourse, but that visibility, institutional continuity, and the networks of direct relations with local Sufi order leaders need to be strengthened. Türkiye's current soft and flexible model can provide a sustainable increase in impact to the extent that it offers a potential ground of harmony with Senegal's Sufi public sphere.

Theme 5: Projections Regarding Türkiye's Future Influence

While the majority of participants think that Türkiye's influence will increase in the long term, a significant minority added a note of caution to this optimism. Some participants simultaneously emphasized both positive and limiting elements. P3 states that Türkiye is a strong candidate in Senegal's search for new partners after France. P10, saying that Türkiye enjoys a high level of sympathy in Senegal, summarized this situation with the expression, “there is no Senegalese who does not love Türkiye.”

On the other hand, 4 participants stated that the influence might be limited. As reasons for this, they cited the strong structure of the Sufi orders (P14), Türkiye's lack of visibility (P13, P15), the incompatibility of religious schools, and the intensity of the competition.

Table 6. Projections Regarding the Future of Türkiye's Influence

Projection	Number of Participants	Reasons
Influence will increase	10	Sympathy, number of graduates, interest of youth in Türkiye, scholarship programs
Influence is limited	4	Influence of the Sufi orders, lack of visibility, Maliki–Hanafi difference

The holistic analysis of the findings shows that Türkiye's religious diplomacy in Senegal is a "positive, soft, brotherhood-based model resting on cultural proximity." From the perspective of the participants of this research, one of Türkiye's most powerful religious diplomacy instruments is the alumni network. The most important weakness, on the other hand, is low visibility and the failure to fully adapt to the local religious structure. Considering Senegal's Sufi-centered religious structure and the competition of external actors, an increase in Türkiye's influence depends on the development of localized, compatible, and long-term policies through graduates.

The findings of this study present a framework largely consistent with the existing literature. First of all, the observation emphasized in the literature on the political–social influence of the Sufi orders in Senegal (Cruise O'Brien, 1971; Villalón, 1995; Diouf, 2013)—namely that the "Sufi" structure limits the influence of external actors—is clearly confirmed in the graduates' statements. Second, the findings that educational diplomacy is an instrument that produces long-term and lasting impact overlap with the graduates' evaluations that Türkiye's strongest impact in Senegal is realized through education. Furthermore, the findings that Türkiye's "inclusive and non-ideological" religious discourse gains higher acceptance in the local community show parallels with the results obtained from studies analyzing Türkiye's soft power strategies in Africa (Haynes, 2022; Baydemir, 2024; Öztürk & Baser, 2022). This comparison reveals both that the graduates' evaluations are compatible with the structural literature and that the findings of the study are firmly positioned within theoretical discussions.

The participants' positive discourse regarding Türkiye and their transmission of this discourse to their family, work circles, and religious communities support the fact that graduates function as everyday diplomacy actors who produce influence through everyday relationships.

Policy Recommendations

The findings of this study reveal that Türkiye's religious diplomacy in Senegal generally enjoys a positive perception; however, there are areas that require development in terms of visibility, institutional coordination, interaction with local religious structures, and sustainability. Although the participants' narratives indicate that Türkiye's humanitarian aid, education, and religious activities have generated a certain degree of sympathy in Senegalese society, they also show that these activities are often carried out within a fragmented and insufficiently visible structure. Accordingly, in order for Türkiye's religious diplomacy in Senegal to be brought into a more effective, visible, and sustainable form, the following policy recommendations can be developed.

First, a transition should be made from aid-focused activities to sustainable institutional partnerships. Activities such as the drilling of water wells, qurban organizations, and food aid stand out in the participants' evaluations as important instruments supporting sympathy towards Türkiye. Alongside this, it is observed that these activities alone remain limited in terms of establishing long-term and institutionalized relationships. For this reason, it is important that Türkiye's religious diplomacy move towards a more holistic structure that does not rely solely on the continuity of aid activities, but is supported by education, academic cooperation, and institutional partnerships. Within

this framework, the development of joint projects with universities, religious educational institutions, and research centers in Senegal—with contributions from DİB, TİKA, TDV, and other relevant institutions—as well as the increase of academic and cultural cooperation in fields such as religious studies, Islamic history, Sufism, and religious education, can be considered. Thus, a stronger relationship can be established between humanitarian aid activities and long-term education and knowledge production.

Second, relations with the Sufi orders and local religious authorities—which constitute one of the fundamental elements of Senegal’s socio-religious structure—should be developed within an institutional framework that takes local sensitivities into consideration. Considering the societal influence of orders such as the Tijaniyya and Muridiyya in Senegal, Türkiye’s religious diplomacy activities should not overlook the historical and social weight of local religious structures. Alongside this, rather than these relations being conducted through direct and non-institutional networks, the establishment of a transparent and regular dialogue mechanism between Türkiye’s relevant public institutions and Senegal’s official religious institutions may be a more appropriate approach. Within this scope, increasing academic and cultural contacts with religious educational institutions, imams, and local religious authorities; exploring opportunities for cooperation with madrasas in the field of education and curriculum; and encouraging the participation of Senegalese religious officers in suitable education and professional development programs in Türkiye can contribute to the development of long-term institutional relations. This preference provides a functional ground both in terms of compatibility with Türkiye’s internal legal framework and in terms of DİB’s institutional coordination position in overseas religious services.

Third, Senegalese graduates who have received education in Türkiye should be regarded as important intermediary actors capable of enabling the localization of religious diplomacy at the societal level. The narratives of the graduates who participated in the research show that individuals who have received education in Türkiye possess an important potential for transferring Türkiye’s institutional activities to the social and cultural context of Senegalese society, dispelling misunderstandings, and facilitating communication between the two societies. For this reason, it can be recommended that alumni networks be addressed as a diplomatic resource that strengthens the societal dimension of Türkiye–Senegal relations. Within this framework, strengthening the institutional capacity of the Association of Senegalese Graduates of Türkiye (Association des Sénégalais Diplômés de la Turquie – ASEDİT); supporting graduates’ social and cultural projects; establishing small-scale project grants for graduates; and encouraging suitable graduates to provide advisory or voluntary contributions to Türkiye’s cultural and religious activities can be considered. In this context, graduates, although not possessing an official diplomatic status, conceptually carry a capacity that can function as “voluntary cultural attachés” or “societal intermediary actors.”

Fourth, the dimension of visibility and strategic communication in Türkiye’s religious diplomacy should be strengthened. One of the prominent findings of the research is that the current impact of Türkiye’s religious and humanitarian activities in Senegal does not overlap to the same degree with the visibility of these activities. For this reason, it is important for DİB, TDV, and relevant institutions to use local media and digital communication channels more strategically. In order for Türkiye’s religious and humanitarian aid activities to reach the local community more effectively, the development of regular relations with local media organizations, the preparation of materials introducing the activities in French and, when necessary, adapted into local languages, the increase of interaction with local journalists, and the ensuring of regular content production on digital platforms can be considered. In addition, making visible the success stories of Senegalese graduates who have received education in Türkiye and encouraging graduates to share their experiences regarding Türkiye–Senegal relations on digital media can contribute to institutional activities being perceived by the local community in a more understandable manner.

Fifth, a stronger coordination mechanism should be established between Türkiye's religious activities in Senegal and the work of other public institutions and civil society organizations. The participants' evaluations indicate that, in addition to Türkiye's different institutions such as YEE (Yunus Emre Institute), DİB, TDV, TİKA, YTB, and the Maarif Foundation, Turkish civil society organizations operating in Senegal also carry out important work; however, these activities can at times proceed in an independent and fragmented manner. For this reason, in the specific case of Senegal, it can be recommended that regular consultation meetings be held among the relevant public institutions, the embassy, Turkish civil society organizations, and, when necessary, Türkiye graduates; that an annual joint activity calendar be prepared; and that activity areas be planned, to the extent possible, in a mutually complementary manner. Preventing different organizations from repeating similar activities in the same regions—particularly in humanitarian activities such as qurban organizations, water wells, and food aid—and sharing the regions in need, the priorities, and the activity areas in a more systematic manner can contribute to the more effective use of resources. In this context, Türkiye's diplomatic missions assuming a coordination role that facilitates communication and information sharing among the relevant institutions and organizations may help field activities to be carried out within a more holistic framework. Such coordination can ensure that different actors move in line with the same objective and that Türkiye's activities in Senegal are carried out within a more visible, consistent, and complementary structure.

Sixth, a cultural translation and localization approach sensitive to the local context should be adopted in Türkiye's religious diplomacy in Senegal. Considering Senegal's deep-rooted Maliki fiqh tradition and strong Sufi structure, it would be more appropriate for Türkiye's approach to be addressed in dialogue with Senegal's existing religious and cultural structure, rather than being directly transferred independently of the local context. The aim here is not to substitute Türkiye's religious approach for the local structure, but to be able to explain differences through areas of mutual understanding and partnership. Accordingly, the establishment of regular dialogue with local religious authorities, the development of joint academic and cultural projects, the organization of joint research and workshops in the fields of Islamic history and Sufism, and the transmission of religious discourses in a manner suitable for the local social context can be considered. Such an approach can contribute to Türkiye's religious diplomacy being perceived not as a model that competes with local religious identities, but as a form of relationship that encourages communication and mutual learning among different traditions.

Seventh, educational diplomacy needs to be more systematically integrated with religious diplomacy. The participants' narratives show that the educational experience plays an important role in the formation of positive perceptions towards Türkiye and in the establishment of long-term ties between Türkiye and Senegal. For this reason, it is important to strengthen the educational dimension of Türkiye's religious diplomacy strategy in Senegal. Within this scope, increasing scholarship opportunities in religious studies and related fields, expanding access to suitable educational programs, supporting student and faculty exchanges, and developing academic cooperation between the two countries in fields such as religious studies, Islamic history, and Sufism can be considered. Strengthening educational diplomacy in this manner can contribute to the formation of long-term personal and institutional ties rather than short-term activities, thereby increasing the sustainability of Türkiye's visibility in Senegal.

Finally, these policy areas need to be addressed not independently of one another, but within a holistic strategy. Enhancing the effectiveness of Türkiye's religious diplomacy in Senegal does not depend solely on carrying out more aid activities or on increasing institutional visibility. An effective model requires an approach in which humanitarian aid, education, academic cooperation, strategic communication, alumni diplomacy, and dialogue with local religious actors complement one another. Within this framework, the inclusion of Senegalese graduates who have received education in Türkiye in the process as societal intermediary actors, the consideration of local religious and social

dynamics in policy design, and the establishment of a stronger coordination mechanism between public institutions and civil society organizations can contribute to religious diplomacy ceasing to be a model based solely on the visibility of institutional activities and instead producing more sustainable relationships at the societal level. Such an approach offers a framework for Türkiye's religious diplomacy in Senegal to be brought into a structure that is more sensitive to the local context, more institutionally coordinated, and more visible at the societal level.

Conclusion

This study, as an original micro-field research addressing Türkiye's religious diplomacy in Senegal from the perspective of Türkiye graduates—who are the direct recipients of this process—fills an important gap in the literature. The participants' evaluations show that Türkiye is perceived as possessing considerable soft power potential in Senegal. However, they also reveal that this potential cannot be assessed at its maximum level due to limitations of visibility, deficiencies in inter-institutional coordination, and the fact that it has not yet been fully harmonized with Senegal's Maliki-Sufi religious structure. The vast majority of participants define Türkiye's religious approach within an “inclusive, soft, and brotherly” framework. In the participants' narratives, the fact that Türkiye does not have a colonial past also stands out as an important element in Türkiye being perceived differently from other external actors.

The most important theoretical contribution of the research is its conceptualization of religious diplomacy not merely as a unidirectional activity managed by state institutions, but as a field of social interaction localized through graduates and reproduced in the societal context. Within a comparative framework, Türkiye positions itself—in the face of the doctrinal financial capacity of the Gulf countries, Morocco's institutional-Sufi order depth, Iran's ideological program, and the deep-rooted infrastructure of Christian missionaries—as a “third way” that is free from ideological imposition, focused on humanitarian aid, and grounded in education. While this positioning proceeds within a potential ground of harmony with Senegal's Sufi public sphere, it also harbors critical gaps in terms of visibility and institutional continuity, as the graduates persistently emphasize. Graduates stand at the center of the process as intermediary actors who translate the religious and cultural accumulation they have acquired in Türkiye into Senegal's local context; beyond strengthening the positive perception towards Türkiye, they directly shape the local societal resonance of religious discourse.

The findings identify both the strong (educational diplomacy, alumni networks, positive perception) and the developable (visibility, institutional coordination, adaptation to the Sufi context) dimensions together. The sustainable increase of Türkiye's religious diplomacy capacity in the region depends on the deepening of institutional partnerships centered on the Presidency of Religious Affairs, the systematic mobilization of alumni networks, moving beyond the aid-focused model towards permanent academic-theological cooperation structures, and the development of a transparent framework of coordination with Senegal's official religious institutions—the Ministry of Interior and Religious Affairs, the Islamic Institute of Dakar, and local imam associations. Accordingly, the study offers concrete, applicable, and context-sensitive insights not only to the academic literature but also to institutions operating in the field, such as DİB, TDV, TİKA, YEE, YTB, and the Maarif Foundation¹.

As set forth in the theoretical framework, Türkiye's presence in Senegal can be framed not as a new project of external influence, but as the rendering visible once again of an Islamic civilizational partnership. This situation offers a broader conceptual and historical framework within

¹ For further studies on these institutions, see also: Korkut (2016), Güngör ve Tokur (2018), Batur (2015), Çangal ve Başar (2016), Akkaya ve Gün (2017), Erdil (2017), Çetinoğlu ve Güllülü (2017), Akıllı (2018), Gerçek ve diğerleri (2018), Arslan (2024), Çevik (2025), Yeşilyurt ve Arslan (2020), Şahin (2022), Avukatoğlu Demirbaş ve Kılıç (2024).

which the discourse of “brotherhood” can be interpreted. Alongside this, this historical common ground should be evaluated not as a direct and uninterrupted Ottoman–Türkiye–Senegal continuity, but as a symbolic and cultural field of reference offered to contemporary Türkiye–Senegal relations by the broader religious, scholarly, and Sufi circulation networks formed over centuries among North Africa, the Hijaz, and West Africa. International students and Türkiye graduates can be regarded as important intermediary actors in the reproduction of this historical and cultural common ground at the academic, cultural, and societal levels.

The limitations of the study point the way towards a future research agenda. The sample is limited to Türkiye graduates only. Qualitative studies with larger samples that include the perspectives of local religious officers, members of Sufi orders, and personnel of Turkish institutions on the ground will make possible a multi-actor reading of Türkiye's religious diplomacy in Senegal. Longitudinal research tracking the long-term societal and institutional effects of graduates, as well as comparative examinations covering other West African countries shaped by the Tijaniyya and Qadiriyya traditions, will contribute to a more comprehensive understanding of the diversity, limits, and sustainability potential of Türkiye's regional religious diplomacy model. In conclusion, Türkiye's relations with Senegal and other African countries have the capacity to generate long-term value at both the academic and policy levels to the extent that they proceed within the framework of a mutual law of brotherhood built upon a historical ground and within an equation in which the parties gain together.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Türkiye'nin Senegal'deki Dinî Diplomasisi: Türkiye Mezunlarının Algıları Üzerine Nitel Bir Analiz

Giriş

Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik dış politikası, 2000'li yılların ortalarından itibaren hem kapsam hem de derinlik bakımından belirgin bir dönüşüm geçirmiştir. 2005 yılının “Afrika Yılı” ilan edilmesi, aynı yıl Afrika Birliği tarafından Türkiye'nin “stratejik ortak” olarak tanınması ve 2008, 2014 ve 2021'de düzenlenen Türkiye-Afrika Ortaklık Zirveleri, bu yeni yönelimin kurumsal temelini oluşturmuştur. Bu dönemde Türkiye, kıta genelinde diplomatik temsilciliklerini hızla artırmıştır. TİKA, YTB, Maarif Vakfı, THY, Diyanet ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumların ve Türk sivil toplum kuruluşlarının etkinliğiyle çok boyutlu bir kamu diplomasisi geliştirilmiştir. Bu diplomasinin önemli kollarından biri de dinî diplomasi faaliyetleridir.

Türkiye'nin Afrika'daki dinî diplomasi araçları hem devlet kurumları hem yarı-resmi yapılar hem de sivil toplum kuruluşları aracılığıyla işletilen geniş bir faaliyet yelpazesine sahiptir. TİKA, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ve Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), imam eğitimi, cami inşası, Kur'an öğretimi, kurban organizasyonları ve su kuyusu projeleri gibi girişimlerle bu alanın kurumsal omurgasını oluşturmaktadır (Baydemir, 2022; Kavak, Abu Bashal & Ajakaye, 2018; DİB, 2019). Ayrıca 2006, 2011 ve 2019'da düzenlenen Afrika Müslüman Dinî Liderler Zirveleri, 50'den fazla Afrika ülkesinden dinî temsilciyi bir araya getirerek Türkiye'ye kıtasal ölçekte görünürlük kazandırmış ve sürdürülebilir etkileşim kanalları oluşturmuştur (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019).

Diğer yandan Türkiye'nin Afrika'daki dinî varlığı, yalnızca devlet kurumlarıyla sınırlı değildir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları da 1990'lardan itibaren kıta genelinde faaliyet göstermiştir. Özellikle gönüllü kuruluşların yürüttüğü eğitim, insani yardım ve kültürel etkileşim faaliyetleri, Türkiye'nin devlet eliyle olmayan dinî diplomasisinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Bu aktörlerin çoğu devlet politikasıyla doğrudan bağlantılı olmasa da Türkiye algısının oluşumunda, dinî söylemlerin yerleşmesinde ve toplumsal düzeyde karşılık bulmasında tamamlayıcı roller üstlenmektedir. Dolayısıyla Afrika'daki dinî diplomasi literatürü, hem devlet kurumlarını hem de sivil toplum kuruluşlarını içeren bir etkileşim alanına işaret etmektedir. Ancak araştırma, analiz odağını devlet kurumları ve Türkiye mezunlarının algılarıyla sınırladığı için, devlet dışı dinî aktörlerin faaliyetleri ve yerel düzeydeki etkileri kapsam dâhilinde ele alınmamıştır.

Türkiye ile Senegal arasındaki diplomatik ilişkiler, Senegal'in 1960'taki bağımsızlığının ardından 1962 yılında Dakar'da açılan Türk Büyükelçiliği ile resmi temellerine kavuşmuştur. Bu elçilik, Afrika kıtasında açılan ilk Türk temsilciliklerinden biridir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na göre, karşılıklı diplomatik temsil 2006 Ağustos'unda Senegal'in Ankara'da büyükelçilik açmasıyla daha da pekişmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Bu tarihsel zemin, 2000'li yıllardan itibaren artan siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliklerle birlikte dinî

diplomasi girişimlerinin de Türkiye–Senegal ilişkilerinde kurumsal ve toplumsal düzeyde görünürlük bulmasına olanak sağlamıştır.

Senegal, Türkiye'nin dinî diplomasi girişimlerini değerlendirmek için özgün örneklerden biridir. Batı Afrika'nın en istikrarlı demokrasilerinden biri olarak Senegal'de din, toplumsal hareketlilikten siyasal temsil ilişkilerine kadar pek çok alanda belirleyici bir role sahiptir. Ülkenin dinî yapısı; devlet–tarikat ilişkilerinin karşılıklı bağımlılık temelinde şekillenmesi, Maliki mezhebinin hâkimiyeti ve Muridi, Ticani, Kadiri gibi tasavvufi tarikatların güçlü toplumsal etkisi gibi özellikler taşımaktadır (Cruise O'Brien, 1971; Villalón, 1995; Diouf, 2013; Quinn & Quinn, 2003; Camara, 2014). Bu yapı, dış aktörlerin dönüşüm kapasitesini doğal olarak sınırlarken, Türkiye'nin Hanefi–Maturidi yaklaşımının nasıl anlaşıldığını da belirlemektedir. Senegal'deki baskın Maliki fıkıh geleneği ile Türkiye'deki Hanefi fıkıh geleneği arasında mezhepsel farklılıklar bulunmakla birlikte, her iki gelenek de Sünni İslâm'ın geniş çerçevesi içerisinde yer almaktadır. Bu durum, Türkiye'nin dinî yaklaşımının Senegal'de bütünüyle yabancı veya dışlayıcı bir unsur olarak algılanmasını sınırlandırabilecek bir ortaklık zemini sunmaktadır. Ancak bununla birlikte fıkhi mezhep farkı Türkiye etkinliğinin yerel tarikatlarla ilişkiler ve toplumsal uyum stratejileri üzerinden şekillenmesini belirlemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin Senegal'deki dinî faaliyetlerinin başarısı, yerel dinî kültürle uyum düzeyine ve faaliyetlerin toplumsal karşılık bulmasına bağlıdır.

Bu çalışma, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisini mezunlar aracılığıyla inceleyen nadir mikro-saha araştırmalarından biri olarak literatüre birden fazla açıdan katkı sunmaktadır. İlk olarak, Türkiye'nin dinî girişimlerini yerel aktörlerin algıları üzerinden değerlendiren özgün bir veri seti ortaya koymakta ve dinî diplomasi sahada toplumsal karşılığını görünür kılmaktadır. İkinci olarak, dinî diplomasi ile mezun diplomasisi literatürlerini bir araya getirerek mezunların Türkiye'nin dinî söylemini nasıl yorumladığını, aktardığını ve yerelleştirdiğini analiz eden özgün bir analitik çerçeve önermektedir. Üçüncü olarak, Senegal örneğinde Türkiye'nin stratejik potansiyelini ve sınırlarını incelemektedir. Dördüncü olarak, eğitim diplomasisi ve mezun ağıları üzerine geliştirilen teorik yaklaşımları sahaya uygulamaktadır. Mezunları Türkiye'nin dış politikasında “yerelleşmiş temsilciler”, “resmi görevli olmayan-gönüllü kültürel ataşeler” ve “toplumsal aracı aktörler” olarak konumlandıran çerçeveyi dinî diplomasi bağlamında test etmektedir. Böylece çalışma, hem teori hem saha verisi hem de politika önerileri bakımından Türkiye–Afrika ilişkileri literatürüne bütüncül bir katkı sunmaktadır.

Bu doğrultuda araştırma şu sorulara odaklanmaktadır: Türkiye'nin Senegal'deki dinî faaliyetleri mezunlar tarafından nasıl algılanmaktadır? Bu faaliyetler iki ülke arasında dinî ve kültürel yakınlaşmayı hangi düzeyde desteklemektedir? Senegal'in yerel dinî yapısı Türkiye'nin dinî diplomasi araçlarının etkisini nasıl şekillendirmektedir? Mezunlar Türkiye'nin görünürlüğünün artmasında hangi roller üstlenmektedir? Son olarak, Türkiye'nin dinî diplomasi faaliyetlerinin sürdürülebilirliği hangi kurumsal ve kültürel faktörlere bağlıdır?

Bu makale, önce Türkiye–Senegal ilişkilerinin dinî diplomasi bağlamındaki literatürünü ve çalışmanın teorik çerçevesini sunmakta ve ardından araştırma tasarımı ve yöntemini açıklamaktadır. Sonraki bölümde bulgular tematik olarak analiz edilmekte ve makale, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisine ilişkin genel bir değerlendirme ve politika önerileriyle sona ermektedir (Yumuşak güç ve arabuluculuk ile ilgi ayrıca bk. Arbatlı ve Kurar (2015), Akzeybek (2015), Aydemir (2018), Akıllı (2018), Sancak (2019), Tamçelik (2013), Altun (2014), Cerit (2014), Taşdemir (2014), Uluerler (2014), Tamçelik (2014), Köçer (2015), Çabuk (2015), İkiz ve diğerleri (2018), Çakır ve Kesme (2018), Karaduman ve Çetin (2023), Yılmaz ve Pacolari (2019), Güzel (2022), Gençer Çelik (2020)).

Literatür Taraması ve Teorik Çerçeve

Türkiye'nin Afrika'daki kamu diplomasisi faaliyetlerine ilişkin literatür, büyük ölçüde kurumsal aktörler, politika belgeleri ve kıtasal stratejiler üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmalar,

Türkiye'nin dinî diplomasisini kurumsallaşma düzeyi ve yumuşak güç araçları bağlamında ele almaktadır (Ozkan, 2013; Ozkan, 2014; Muhasilovic, 2018; Gözaydın, 2021; Tepeciklioğlu, 2021; Haynes, 2022; Öztürk ve Baser, 2022; Fraszka, 2023; Kaya ve Drhimeur, 2023; Oprea, 2024; Smoleń, 2025). Çoğu araştırma, kıtasal dinî etkileşim stratejilerine yoğunlaşmakta olup (Baydemir, 2022; Aşlamacı, 2024), Senegal gibi tasavvufi yapıların güçlü olduğu bağlamlarda Türkiye'nin toplumsal karşılığını inceleyen mikro-saha odaklı çalışmalar sınırlıdır. Bu araştırma, bu boşluğu mikro-saha perspektifiyle doldurmayı amaçlarken Türkiye'nin dinî faaliyetlerinin Senegal'deki sosyolojik yansımalarını ortaya koymaktadır. Diğer yandan Türkiye özelinde, burslu öğrencilerin dönüşlerinde olumlu kültürel aidiyet geliştirdiği ve dinî-kültürel söylemleri yerelleştirdiği vurgulanmaktadır (Kelkitli, 2021; Korkmaz, 2022; Atabaş & Köse, 2024).

Bu literatür çerçevesi, girişte belirtilen araştırma sorularını üç yönden temellendirmektedir: İlk olarak, kurumsallaşmış dinî diplomasi araçlarına ilişkin tartışmalar, mezun algılarını inceleyen birinci soruyu desteklemekte; ikincisi, Afrika'daki dinî rekabet ve Senegal'in tasavvufi kamusalılığına dair çalışmalar, kültürel yakınlaşma düzeyini sorgulayan ikinci ve üçüncü sorulara bağlam sunmaktadır. Üçüncüsü, mezun diplomasisi teorileri, mezun rollerini ve sürdürülebilirlik faktörlerini ele alan son iki sorunun analitik temelini oluşturmaktadır. Bu literatür, özellikle mezunların aracı rolünü ve Senegal'in dinî bağlamını ortaya koyarak, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan üç eksenli açıklamayı gerekli kılmaktadır.

Teorik çerçeve

Çalışma, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasi faaliyetlerinin Senegal toplumunda, özellikle Türkiye mezunları arasında nasıl algılandığını incelemek üzere yumuşak güç, kültürel ve dinî diplomasi kuramsal eksenine dayanmaktadır. Bu yaklaşımlar, dinî diplomasiyi dış politika ve toplumsal etkileşim düzeyinde değerlendiren bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

Yumuşak güç teorisi, Joseph Nye'nin (2004) kavramsallaştırmasıyla devletlerin askeri veya ekonomik baskı yerine kültürel cazibe, ortak değerler ve ikna kapasitesiyle etki oluşturabileceğini vurgulamaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki görünürlüğü, eğitim, dinî kurumlar, kültürel diplomasi, insani yardım ve ticari ilişkiler gibi yumuşak güç unsurlarıyla şekillenmektedir (Tepeciklioğlu, 2012; Demirtaş, 2015; Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017; Ibrahim, 2022; Baydemir, 2024). Senegal gibi Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde ortak İslâm kimliği, kardeşlik söylemi ve sömürgeci geçmişin olmaması doğal bir yakınlık zemini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında görüülen mezunların Türkiye'nin yaklaşımını "agresif olmayan", "yumuşak" ve "kardeşçe" olarak tanımlaması, bu stratejinin yerel düzeyde karşılık bulduğunu doğrulamaktadır.

Dinî Diplomasi: Kavramsal Çerçeve ve Karşılaştırmalı Örnekler

Kültürel diplomasi, devletlerin kültürel değerlerini uluslararası alanda olumlu algı üretmek için kullanmasını ifade ederken, dinî diplomasi bu çerçevenin dinî unsurlar üzerinden biçimlenen özgün bir alt boyutunu oluşturmaktadır (Seib, 2012; Haynes, 2008). Kavramsal olarak dinî diplomasi, devletlerin ve dinî nitelikli devlet dışı aktörlerin dinî kurumlar, semboller, söylemler, ağlar ve normlar aracılığıyla dış politika hedeflerini takip etmesi olarak tanımlanabilir (Mandaville ve Hamid, 2018). Bu çerçevede din, yalnızca inanç kimliğinin bir bileşeni olarak değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde "kutsal sermaye" (sacred capital) olarak işleyen bir yumuşak güç kaynağıdır (Bettiza, 2019). Nye'nin (2004) askeri veya ekonomik zorlama yerine cazibe, ikna ve ortak değerler üzerinden etki oluşturma kapasitesini vurgulayan yumuşak güç kavramı, Haynes'in (2011, 2022) çalışmalarında dinî alanı da kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Buna göre dinî aktörler, izleyicilerini ve karar alıcıları belirli değer ve normların meşruluğuna ikna edebildikleri ölçüde yumuşak güç uygulamakta; küresel din alanının siyasetten arındığı tezin aksine, uluslararası ilişkiler post-seküler bir döneme girmiştir (Casanova, 1994; Fox ve Sandler, 2004; Mavelli ve Petito, 2014). Bu dönüşüm, dinî diplomasiyi çok aktörlü küresel bir rekabet alanına dönüştürmüştür.

Dinî diplomasi pratiği, devletlerin siyasi kültürlerine, dinî geleneklerine ve dış politika önceliklerine göre farklı biçimler almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, 1998 tarihli Uluslararası Din Özgürlüğü Yasası ile din özgürlüğünü dış politikanın kurumsal bir unsuru hâline getirmiş; 11 Eylül sonrasında ise Müslüman dünyaya yönelik özel bir kamu diplomasisi geliştirmiştir (Bettiza, 2019). Suudi Arabistan, 1962'de kurulan Râbitatü'l-Âlemi'l-İslâmî aracılığıyla Selefi çizgide bir uluslararası etki alanı oluşturmuş; 1980'lerden itibaren cami inşası, medrese finansmanı ve burs programlarıyla bu ağı genişletmiştir (Mandaville ve Hamid, 2018). İran, 1979 Devrimi sonrasında İslâm Kültür ve İlişkiler Örgütü, Ehl-i Beyt Dünya Meclisi ve Kum'daki el-Mustafa Uluslararası Üniversitesi gibi kurumlar üzerinden Şiî referanslı bir dış etki mekanizması geliştirmiştir (Wastnidge, 2020). Vatikan ve Rus Ortodoks Kilisesi ise devlet dışı transnasyonel aktörler olarak, sırasıyla Katolik dünyası ve Slav coğrafyasıyla kurdukları bağlar üzerinden dinî kimlikleri dış politika kaynağına dönüştürmüştür (Bettiza, 2019). Fas, "Emîrü'l-Müminîn" sıfatını taşıyan monarşisi üzerinden Batı Afrika'ya yönelik özgün bir model geliştirmiş; bu modelin kurumsal temelini 2015'te Rabat'ta kurulan ve Sahel ülkelerinden imamların eğitim aldığı VI. Muhammed İmam-Mürşit Yetiştirme Enstitüsü ile 2016'da kurulan VI. Muhammed Afrika Ulema Vakfı oluşturmuştur (Sheline, 2019; Alaoui Mahrez, 2022). Bu örnekler, dinî kaynakların uluslararası nüfuz üretiminde kullanılabileceğini gösterirken, uygulama biçimlerinin ülkelerin dinî gelenekleri, siyasi rejimleri ve tarihsel ilişkileri doğrultusunda farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Senegal, bu farklı modellerin aynı coğrafyada kesiştiği önemli bir örnektir. Fas, Senegal'deki güçlü Ticani geleneğiyle ilişkilerini, özellikle müritlerin Fes'e gerçekleştirdiği yıllık ziyaretler ve imam eğitim programları üzerinden güçlendirmektedir. VI. Muhammed İmam Enstitüsü'nde 2015'ten bu yana Batı Afrika ülkelerinden çok sayıda imam eğitim almakta ve Senegalli katılımcılar bu programlarda önemli bir yer tutmaktadır (Berriane, 2018; Daoudi, 2025). Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri ise 1970'lerden itibaren Selefi eğilimli kurumlar, cami finansmanı, Medine İslâm Üniversitesi bursları ve dinî yayınlar aracılığıyla Senegal'deki tasavvufi geleneğe alternatif bir dinî yönelim geliştirmeye çalışmıştır (Loimeier, 2016; Mandaville ve Hamid, 2018). İran ise 1984'te propaganda faaliyetleri gerekçesiyle yaşanan diplomatik krizin ardından, 2000'li yıllardan itibaren Dakar'daki Havza er-Resûlî'l-Ekrem medresesi, el-Mustafa Uluslararası Üniversitesi'nin Dakar şubesi ve İran Kültür Merkezi'nin düzenlediği kamusal Aşura anmaları gibi araçlarla Şiî etkisini yeniden güçlendirmeye yönelmiştir (Leichtman, 2014; Wastnidge, 2020). Hristiyan misyoner örgütleri de sömürge döneminden bu yana, özellikle Casamance başta olmak üzere çeşitli bölgelerde Katolik Kilisesi ve Protestan cemaatler aracılığıyla eğitim, sağlık ve sosyal hizmet faaliyetlerini sürdürmektedir (Kirkland, 2019). Dolayısıyla Senegal, farklı dinî aktörlerin kendi geleneksel, kurumsal ve jeopolitik bağlarını kullanarak nüfuz mücadelesi yürüttüğü bir diplomasi sahasıdır.

Türkiye'nin bu manzaraya girişi görece geç ve görece olarak daha yumuşak bir profile gerçekleşmiştir. DİB ile TDV'nin eşgüdümlü çalışmaları, din hizmetlerinin insani yardımla bütünleşmesi ve eğitim diplomasisiyle desteklenmesi, Türkiye'yi doktriner Selefi çizgi ile tarihsel-tasavvufi Fas modeli arasında konumlandırmaktadır (Ozkan, 2014; Öztürk ve Baser, 2022; Haynes, 2022). Senegal'in Maliki-tasavvufi yapısı düşünüldüğünde, bu kapsayıcı ve yumuşak iletişim modeli yerel hassasiyetlerle uyum sağlama açısından bir potansiyel sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin gerçekleşmesi, Türkiye'nin yerel dinî yapıyı daha yakından tanımasına ve faaliyetlerini bu bağlama göre uyarlamasına bağlıdır. Aynı zamanda bu konumlanış, Türkiye'nin performansını yukarıda tanımlanan diğer aktörlerin —Fas'ın kurumsal derinliği, Körfez'in mali kapasitesi, İran'ın ideolojik programı ve Hristiyan misyonerlerin köklü kurumsal altyapısı— karşısında test edilecek bir zemine yerleştirmektedir. Nitekim çalışmanın bulgular bölümünde katılımcı ifadelerinin de gösterdiği üzere, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasi kapasitesi ancak bu karşılaştırmalı çerçevede anlamlı biçimde değerlendirilebilir.

Ancak Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasi kapasitesini yalnızca 2000'li yıllardan itibaren gelişen kurumsal açılımlar üzerinden okumak, bu ilişkinin dayandığı daha geniş tarihsel ve

medeniyetlerarası zemini ıskalamak anlamına gelir. Kavas'ın (2006) Osmanlı-Afrika ilişkileri üzerine yürüttüğü kapsamlı araştırma, Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başına kadar yaklaşık dört asır boyunca Afrika kıtasında doğrudan veya dolaylı bir varlık sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Levzion ve Pouwels'in (2000) İslâm tarihine ilişkin analizleri ise Afrika'daki İslâmî dolaşım ve etkileşimlerin yalnızca siyasi ilişkilerle sınırlı olmadığını, daha geniş bir İslâmî entelektüel ve kültürel dolaşım alanı içerisinde şekillendiğini göstermektedir. Nitekim bugün Senegal'deki en yaygın tasavvufî yapılardan biri olan Ticianiyye tarikatının kurucusu Şeyh Ahmed et-Ticanî'nin (1737–1815) Osmanlı hâkimiyetindeki Cezayir topraklarında doğması; Mağrip, Mısır ve Hicaz'daki ilim ve tasavvuf çevreleriyle temas kurarak Halvetiyye geleneğiyle tasavvufî ilişkiler geliştirmesi ve Batı Afrikalı Müslümanların hac güzergâhları üzerinden Hicaz'a uzanan dinî ve entelektüel dolaşım ağlarına katılması, Kuzey Afrika ile Batı Afrika arasındaki tarihsel dinî ve tasavvufî bağlantıların somut örnekleri olarak değerlendirilebilir (Triaud & Robinson, 2000; Back, 2015, 2025; Wright, 2020). Bu tarihsel kesişimler, günümüzde Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasi söyleminde kendisini “yeni gelen” bir aktörden ziyade, daha geniş bir tarihsel ve medeniyetlerarası bağın güncel taşıyıcısı olarak konumlandırmasına elverişli bir zemin sunmaktadır. Bu tarihsel süreklilik fikri, mezunların çalışmada sıklıkla vurguladığı “kardeşlik” söylemine de kavramsal ve tarihsel bir zemin sağlamaktadır.

Uluslararası eğitim alan öğrencilerin dış politika süreçlerindeki rolüne ilişkin literatür ise mezunların aracı aktör, resmi görevi olmayan gönüllü temsilci, ağ kurucu ve kültürel çeviri sağlayıcılar olarak işlev gördüğünü belirtmektedir (Cowan ve Arsenault, 2008; Spilimbergo, 2009; Atkinson, 2010; Metzgar, 2016; Wilson, 2014; Campbell, 2016; Taşçı ve Kızılkaya, 2025). Türkiye bağlamında, burslu öğrenciler olumlu aidiyet geliştirmekte ve kurumların sahadaki görünürlüğünü artırmaktadır.

Bu çalışmada geliştirilen “mezun temelli dinî diplomasi çerçevesi”, Türkiye'nin dinî söyleminin Senegal bağlamında nasıl aktarıldığını ve yeniden üretildiğini üç aşamalı bir yapı üzerinden açıklamaktadır: (1) Kurumsal aşama, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ve TİKA gibi kurumların genel yönelimlerini, söylemlerini ve projelerini ifade eder; (2) Deneyimsel aşama, Senegal'den gelen öğrencilerin Türkiye'de eğitim aldıkları süre boyunca edindikleri kültürel, dinî ve sosyal bağları kapsar; (3) Aracılık aşaması ise mezunların Türkiye'de içselleştirdikleri dinî söylemi ve kültürel kodları Senegal'in tasavvuf merkezli ve Maliki geleneğe dayalı yerel bağlamına uyarlayarak yeniden ürettikleri süreci tanımlar. Bu çerçeve, mezunları dinî söylemin yerelleştirilmesinde etkili aktörler olarak konumlandırmaktadır. Mezunlar, Türkiye'nin yumuşak, kapsayıcı ve Hanefi-Maturidi temelli dinî yaklaşımını farklı toplumsal kesimlere güven ilişkileri üzerinden taşıyarak, kurumsal faaliyetlerin ötesinde mikro düzeyde etki üretmektedirler. Böylece dinî diplomasi, devlet merkezli ve tek yönlü bir aktarım olmaktan çıkarken mezunların sosyal ağları, mesleki pozisyonları, dinî topluluklarla ilişkileri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden işleyen bir etkileşim alanına dönüşür. Bu yönüyle model, literatüre hem kavramsal bir açılım hem de saha verisine doğrudan dayanan özgün bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Diğer yandan çalışma, mezunları yalnızca kültürel aracı ya da sembolik temsilci olarak değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin gündelik etkileşimler, rutin temaslar ve kişisel ilişkiler üzerinden şekillendiğini vurgulayan “Everyday Diplomacy-Gündelik Diplomasi” yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmektedir. Gündelik diplomasi, resmi aktörlerin ötesinde bireylerin mikro düzeyde ürettiği sembolik, kültürel ve duygusal etkileşimlerin uluslararası ilişkilerin sürdürülebilirliğinde kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır (Constantinou, 2015; Marsden ve diğerleri, 2016; Atabaş ve Köse, 2024). Bu perspektiften bakıldığında, Türkiye mezunlarının Senegal'de aile, mahalle, cami, iş çevreleri ve sosyal medya gibi gündelik etkileşim alanlarında Türkiye'nin dinî söylemini ve kültürel imajını yeniden üreten ‘gündelik diplomasi aktörleri’ olarak işlev gördükleri söylenebilir. Bu durum, gündelik diplomasi kavramsallaştırmasının öne sürdüğü biçimde, mezunların gündelik ilişkiler ve rutin sosyal temaslar üzerinden Türkiye'nin dinî ve kültürel

imajını yerel düzeyde yeniden üreten mikro diplomasi aktörleri olarak işlev gördüklerini doğrulamaktadır.

Tablo 1. Çalışmanın Teorik Çerçevesini Oluşturan Üç Eksen

Teori	Odak Noktası	Türkiye-Senegal Bağlantısı
Yumuşak Güç	Cazibe, etki, normlar	Türkiye'nin kapsayıcı İslâm söylemi
Dinî Diplomasi	Dinî kurumlar ve semboller	DİB, TDV, TİKA, yardımlar
Mezun Diplomasisi	Mezun ağları, yerel etkileşim	Türkiye mezunlarının aracı rolü

Bu teorik yaklaşım, çalışmanın hem bulgularının sınıflandırılmasında hem de literatürle ilişkilendirilmesinde yol gösterici olmuştur. Bu teorik çerçeve, saha verilerinin sistematik analizine temel oluşturacaktır. Aşağıdaki yöntem bölümü, verilerin nasıl toplandığı ve analiz edildiğini açıklayarak bulgulara geçiş sağlayacaktır.

Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışma, Türkiye mezunlarının Senegal'deki dinî diplomasi faaliyetlerine ilişkin algılarını derinlemesine anlamak amacıyla nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanmış ve yazılı mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu tasarımda temel amaç, dinî diplomasi faaliyetlerinin yerel bağlamdaki anlamını mezunların deneyimleri üzerinden analiz etmektir. Bu doğrultuda katılımcıların bireysel tecrübelerinin ayrıntılı biçimde ortaya konmasına ve kültürel-dinî hassasiyetlerin doğru anlaşılmasına özel önem verilmiştir.

Örneklem ve Katılımcılar

Örneklem, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup Türkiye'de lisans veya lisansüstü eğitim almış, Senegal'in farklı şehirlerinde yaşayan ve işadamları, din görevlisi, mühendis, akademisyen, öğretmen ile Sivil Toplum Kuruluşu (STK) çalışanlarından oluşan 15 mezunu içermektedir. Katılımcıların Türkiye ile temas süreleri, dinî faaliyetlere aşinalıkları ve toplumsal konumları dikkate alınmış, gizlilik ve gönüllülük ilkeleri tüm süreç boyunca korunmuştur. Bu grup, Senegal'deki Türkiye mezunlarının sosyo-ekonomik ve kültürel çeşitliliğini yansıtmaya elverişli bir profil sunmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama WhatsApp ve e-posta aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara altı açık uçlu soru yöneltilmiş ve yanıtlar 150–350 kelime aralığında değişmiş ve dijital ortamda derlenmiştir. Kullanılan mülakat formu Ek-1'de sunulmuştur.

Veri Analizi

Veriler, Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımıyla incelenmiştir. İlk aşamada metinler birkaç kez okunarak veriye aşinalık sağlanmış, ardından ifadeler kodlanmış ve benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Örneğin “yardımlar görünür değil” ifadesi görünürlük eksikliği, “Senegal Maliki, Türkiye Hanefi” ifadesi mezhep farklılığı, “en etkili faaliyet eğitimidir” ifadesi ise eğitim diplomasisine vurgu olarak kodlanmıştır. Kodlama süreci iki araştırmacı tarafından bağımsız yürütülürken temalar tutarlılık ve iç bütünlük açısından yeniden değerlendirilmiştir.

Bulguların bağlamsal sağlamlığını artırmak amacıyla analiz Senegal'in dinî ve toplumsal yapısına ilişkin literatürle ilişkilendirilmiştir.

Araştırmacıların Konumlanması

Araştırmacıların konumlanması, yorumların şeffaf biçimde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla ele alınmıştır. Araştırmacılar uluslararası öğrencilik, Türkiye–Afrika ilişkileri ve dinî diplomasi alanlarında çalışan kişiler olup Senegal bağlamına akademik düzeyde aşinadır. Bu konum, verilerin yorumlanmasında analitik derinlik sağlamakla birlikte, Türkiye kurumlarıyla ilgili olumlu ya da eleştirel önyargı riskini barındırmaktadır. Bu nedenle kodlama süreci bağımsız yürütülmüş, temalar karşılaştırmalı analizle test edilmiş ve yorumların katılımcı ifadelerine dayanmasına özen gösterilmiştir.

Etik İlkeler

Bu araştırma, fiziksel müdahale içermemesi, katılımcı bilgilerinin anonimleştirilmesi ve verilerin gönüllü yazılı beyanlara dayanması nedeniyle Türkiye'deki ilgili yönetmeliklere göre etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar kapsamındadır. Tüm katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmış, gönüllü katılım ve istedikleri zaman yanıtlarını geri çekme hakkı konusunda bilgilendirme yapılmıştır.

Metodolojik Sınırlılıklar

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, örneklem büyüklüğü nitel araştırmalar için yeterli olsa da ($n = 15$), bulguların Senegal'deki tüm Türkiye mezunları için genelleştirilemeyeceği açıktır. İkinci olarak, çalışma yalnızca Türkiye'de eğitim almış mezunların perspektiflerini içermektedir ve yerel din görevlileri, tasavvufî tarikat temsilcileri veya Türk kurumlarının sahadaki personeli gibi diğer aktörlerin görüşleri kapsam dışı kalmaktadır. Ayrıca verilerin yazılı mülakatlara dayanması nedeniyle jest, mimik, vurgu ve sözlü nüans gibi iletişimsel unsurlar analize dahil edilememiş, bu da bazı anlatımların derinliği üzerinde sınırlayıcı bir etki oluşturmuştur. Bu sınırlılıklar çalışmanın analitik gücünü zayıflatmamakla birlikte, gelecekte daha geniş örneklemli, çok aktörlü ve yüz yüze veri toplama tekniklerini içeren nitel araştırmaların yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

Bulgular

Bu bölüm, Türkiye'de eğitim almış 15 Senegalli mezunun yazılı mülakatlarından elde edilen verilerin tematik analizine dayanmaktadır. Analiz sonucunda beş ana tema belirlenmiş olup, bulgular aşağıda her bir temanın alt boyutları, katılımcı ifadeleri ve tematik örüntüleriyle birlikte sunulmaktadır.

Tema 1: Türkiye'nin Dinî Faaliyetlerine Genel Bakış

Katılımcıların büyük çoğunluğu, Türkiye'nin Senegal'de yürüttüğü dinî faaliyetleri genel anlamda olumlu değerlendirmiştir. K1, Türkiye'nin dinî girişimlerinin iki ülke halkını yakınlaştırdığını belirtirken, K2 Türkiye'den gelen yardımseverlerin cami ve Kur'an kursu inşaatlarına sağladıkları desteğin yerel halk tarafından memnuniyetle karşılandığını vurgulamıştır².

² Katılımcıların cami ve Kur'an kursu inşaatlarına ilişkin olumlu algısı, TDV ve TİKA'nın Senegal'deki somut faaliyetleriyle örtüşmektedir. TİKA'nın Dakar'a 30 km mesafedeki Diamaguene'de inşa ettiği 742 m²'lik dört katlı Marega Camii; abdesthane, derslik, Kur'an kursu ve toplantı salonunu bünyesinde barındıracak biçimde 2023'te başlatılmış, 2025'te hizmete açılmıştır (Diyanet Haber, 2025). Aynı yıl Konya İl Müftülüğü ve TDV Konya Şubesi tarafından Dakar-Jaxay Unite bölgesindeki Hz. Ebubekir Camii kapsamlı bir tadilatın geçirilmiş, iç mekânına 257 m² halı serilerek avlusuna su kuyusu açılmıştır (Anadolu'da Bugün, 2025). Dinî yayın alanında ise "Hediyem Kur'an Olsun" projesi çerçevesinde 2024 yılında Dakar İslâm Enstitüsü aracılığıyla 250'si Fransızca çevirili olmak üzere 1.140 mushaf ve 150 elifba kitabı Senegalli demeklere ulaştırılmıştır. Söz konusu proje küresel ölçekte 91 ülkede 42 dil ve lehçeye çevrilmiş iki milyondan

Benzer şekilde K3, Senegal'in büyük oranda Müslüman bir ülke olması nedeniyle Türkiye'nin dinî faaliyetlerinin toplum tarafından doğal ve yabancı bulunmadığını ifade etmiştir. Bu olumlu değerlendirmelerde Türkiye'nin "Müslüman kardeş ülke" olarak görülmesi (K3, K10), yardım faaliyetlerinde samimiyet algısı (K2, K6) ve Türkiye'nin sömürgeci geçmişe sahip olmaması belirleyici rol oynamaktadır.

Ancak olumlu görüşlerin yanında eleştirel değerlendirmeler de dikkat çekmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı faaliyetlerin "görünürlük sorunu" olduğunu belirtmiştir. K4, Türkiye'nin çalışmalarının Senegal'de Fas ya da Körfez ülkeleri kadar bilinmediğini aktarırken, K14 Türkiye'nin dinî faaliyetlerinin genelde "görünmez" kaldığını ifade etmektedir. Bunun yanında K8 ve K11 gibi katılımcılar, Türkiye'nin Senegal'in tasavvufi-toplumsal dinamiklerini kavramada zaman zaman eksiklik yaşadığını, özellikle Maliki-Hanefi farklılıklarının yeterince açıklanmadığını belirtmiştir. Bu durum, Türkiye'nin dinî diplomasi stratejisinin kültürel çeviri ihtiyacını artırmaktadır.

Aşağıdaki tablo, Tema 1'e ilişkin katılımcı görüşlerinin derlenmiş hâlidir:

Tablo 2. Türkiye'nin Dinî Faaliyetlerine Yönelik Algıların Dağılımı

Alt Tema	Katılımcı Sayısı	Öne Çıkan Görüşler
Olumlu algı	12	"Kardeşlik", "samimi yardım", "İslâm dayanışması" (K1, K2, K3, K6, K10)
Görünürlük eksikliği	9	"Faaliyetler var ama bilinmiyor" (K4, K12, K14)
Yerel dinî yapıyla uyum sorunları	7	"Maliki-Hanefi farkı dikkate alınmalı" (K8, K11)
Yardım odaklılık	5	"Yardımlar iyi ama kalıcı projeler az" (K4, K5)

Tema 1 genel olarak Türkiye'nin Senegal'de olumlu karşılanan "yumuşak bir dinî varlığa" sahip olduğunu, ancak etkisinin artması için görünürlük, kurumsal koordinasyon ve yerel dinî yapıya uyum konularında iyileştirmeye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Genel algının ardından katılımcıların en çok referans verdiği kurumsal yapı olan DİB ve TDV faaliyetleri detaylı biçimde analiz edilmiştir.

Tema 2: Diyanet ve TDV Faaliyetlerine İlişkin Değerlendirmeler

Katılımcıların büyük bölümü Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ve Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) faaliyetlerini tanıdıklarını belirtmiş ve bu çalışmaları çoğunlukla olumlu değerlendirmiştir. Öne çıkan faaliyetler arasında kurban organizasyonları (K3, K6, K12), su kuyusu açma projeleri (K5, K6, K12), Kur'an-ı Kerim ve dinî yayın desteği (K6, K11) ile burs programları yer almaktadır. Katılımcıların en sık atıfta bulunduğu bu faaliyet alanları, TDV'nin Senegal'de yürüttüğü somut faaliyetlerle de örtüşmektedir. Nitekim 2026 yılı Vekâletle Kurban Kesim Programı kapsamında Senegal'in yedi bölgesinde 10.626 hisse kurban kesilerek yaklaşık 23.000 aileden 115.000 kişiye kurban eti ulaştırılmıştır (TDV, 2026). Su kuyusu projeleri kapsamında ise TDV'nin 2020 yılı verilerine göre Senegal'de beş su kuyusu hizmete açılmış; 2022 yılı Ramazan programı kapsamında

fazla mushafın dağıtımını kapsamaktadır (TDV, 2024). Bu faaliyetler, DİB, TDV ve TİKA'nın Dakar İslâm Enstitüsü, yerel imam birlikleri ve geleneksel medrese ağlarıyla kurduğu eşgüdümlü ortaklık zemininde yürütülmektedir.

da ülkenin kuzey ve güney bölgelerinde altı yeni su kuyusunun açılması planlanmıştır (TDV, 2020, 2022). Kur'an-ı Kerim ve dinî yayın faaliyetleri bakımından ise 2024 yılında “Hediyem Kur'an Olsun” projesi kapsamında Senegal’de 1.140 adet Kur'an-ı Kerim, 150 adet Elif-Ba ve medrese ve kurum kütüphanelerine ulaştırılmak üzere 100 farklı eser dağıtılmıştır. Kur'an-ı Kerimlerin 250’sinin Fransızca mealli olması, faaliyetlerin Senegal’in dilsel ve kültürel bağlamına da uyarlanabildiğini göstermektedir (TDV, 2024). Ayrıca TDV, DİB ile iş birliği içerisinde Senegal’de yaygın olarak konuşulan Wolofça için Kur'an-ı Kerim meali çalışmalarını da sürdürmektedir. Bu veriler, katılımcılar tarafından öne çıkarılan kurban, su kuyusu, Kur'an-ı Kerim ve dinî yayın faaliyetlerinin yalnızca bireysel algı ve deneyimlere dayanmadığını; TDV ve DİB tarafından Senegal’de farklı dönemlerde ve farklı ölçeklerde gerçekleştirilen somut ve ölçülebilir faaliyetlerle örtüştüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, eleştiriler de önemli bir yer tutmaktadır. K4, kurban kesimlerinde Maliki mezhebine göre daha faziletli olan koyun tercihinin dikkate alınmaması nedeniyle halkın bu faaliyetleri “kurban” olarak görmediğini belirtmiştir. K13 ve K8 ise Diyanet ve TDV çalışmalarının “sistemli ve sürdürülebilir olmadığını”, çoğu faaliyetin “dağınık ve koordinasyonsuz” yürütüldüğünü ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise (K1, K7, K9) bu faaliyetlere hiç tanıklık etmediğini, bu durumun görünürlük sorununun göstergesi olduğunu belirtmiştir. Ancak on binlerce kişiye ulaşan bu yardımlara rağmen görünürlük sorunu olduğu katılımcılar tarafından dile getirilmektedir.

Tablo 3. TDV ve DİB Faaliyetlerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Boyut	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Kurumsal yapı	Güvenilir, siyasetsez, yerel halkla uyumlu (K1, K6, K12)	Koordinasyon eksikliği (K8, K13)
Faaliyet tipi	Kurban, gıda yardımı, Kur'an dağıtımı, su kuyuları (K3, K6, K12)	Yardım odaklılık, kalıcılık sorunu (K4, K13)
Yerel uyum	“Kardeşçe ve ideolojik olmayan” yaklaşım (K10)	Maliki–Hanefi uyumu yeterli değil (K4, K8)
Etki	Halk nezdinde güven ve sempati (K2, K3)	Görünürlük düşük (K14, K1, K7, K9)

Bu tema genel olarak Türkiye’nin insani-dinî diplomasi faaliyetlerinin pozitif bir etki bıraktığını, ancak kurumsal entegrasyon ve uzun vadeli stratejiler açısından geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Tema 3: Eğitim ve Mezun Diplomasısı

Tema 3, tüm katılımcılar arasında en güçlü ve en tutarlı bulguları sunmaktadır. Katılımcıların çok büyük bir kısmı (13 kişi), Türkiye’nin Senegal’deki en etkili dinî diplomasi aracının “eğitim” olduğunu açıkça ifade etmiştir. K1, “yardımlar unutulur ama eğitim kalıcıdır” diyerek bu durumu özetlemektedir. K2 ise Uluslararası İmam Hatip programının Senegalli gençler üzerinde “hem dünya hem ahiret” açısından olumlu etkiler oluşturduğunu belirtmiştir. Bu bulguları somutlaştırmak adına, Türkiye’nin Senegal’e yönelik eğitim ve dinî eğitim eksenli yumuşak güç kapasitesi hem Türkiye’den hem de Senegal boyutundaki verilerle desteklenmektedir. Türkiye’de eğitim gören Senegalli öğrencilere ilişkin veriler sınırlı olmakla birlikte, hem yükseköğretim hem de dinî eğitim düzeyinde bazı göstergeler mevcuttur. YÖK verilerine dayanan 2024 tarihli bir çalışmaya göre Senegal uyruklu uluslararası öğrenci sayısı 782’dir (Taşçı ve Kızılkaya, 2025).

Bayezit (2017), Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde 72 ülkeden 1.400 yabancı öğrencinin eğitim gördüğünü ve Senegal'in bu ülkeler arasında yer aldığını belirtmiştir. Programın günümüzdeki ölçeği ise oldukça genişlemiş olup, MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü verilerine göre söz konusu okullarda 97 ülkeden 2.087 yabancı uyruklu ve 3.608 Türk öğrenci olmak üzere toplam 5.695 öğrenci eğitim görmektedir (Ayhan, 2026).

Mezunlar, Türkiye'nin dinî söylemini Senegal bağlamına taşıyan “kültürel çevirmenler” haline gelmektedir. K6 ve K10, mezunların yerel halk ile Türk kurumları arasında köprü rolü oynadığını, Türkiye'nin dinî pratiklerini ve değerlerini açıklamada güvenilir referanslar olduklarını ifade etmektedir. Bu durum, mezun diplomasisi yaklaşımıyla birebir örtüşmektedir.

Tablo 4. Mezun Diplomasisinin Etki Alanları

Etki Alanı	Açıklama	Görüş Veren Katılımcılar
Kültürel çevirmenlik	Hanefi-Maliki farklarının açıklanması	K8, K11, K12
Aracılık	Türk kurumları ile halk arasında bağ kurma	K1, K2, K6, K10
Güven üretimi	Türkiye'ye dair olumlu algı oluşturma	K3, K5, K6, K10, K12
Kurumsal işbirliği	Medreseler, dernekler, okullarla ortaklık	K4, K10, K12
Dinî temsil	Türkiye'nin yumuşak İslâm söylemini yayma	K1, K2, K10, K12

Bu tema, mezunların Türkiye'nin Senegal'deki dinî etkisinin merkezinde yer aldığını ve Türkiye'nin görünürlüğünü doğrudan artırdığını göstermektedir.

Tema 4: Rekabet ve Dış Aktörler

Afrika kıtasında Müslüman çoğunluklu ülkelerdeki dinî etki mücadelesi, çok aktörlü ve yoğun bir rekabet zemininde gerçekleşmektedir. Bu rekabetin başlıca aktörleri Körfez ülkeleri (özellikle Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri), Fas, Mısır, İran, Türkiye ile Hristiyan misyoner kuruluşlarıdır (Leichtman, 2014; Loimeier, 2016; Mandaville & Hamid, 2018; Kirkland, 2019). Körfez ülkeleri, mali kaynaklarını kullanarak daha doktriner ve Selefi eğilimli bir yaklaşım benimsemektedir. Fas ise tarihsel Ticaniye bağlantılarını ve ortak tasavvufi mirası bölgesel nüfuzunun temel aracı haline getirmektedir (Berriane, 2018; Sheline, 2019; Alaoui Mahrez, 2022; Daoudi, 2025). Türkiye ise bu iki kutup arasında konumlanan, ideolojik dayatmadan uzak, kapsayıcı, esnek ve özellikle eğitim diplomasisine dayalı bir model izlemektedir. Senegal gibi Selefi etkinin oldukça sınırlı olduğu, tasavvufi tarikatların ise kamusal alanı derinden şekillendirdiği ülkelerde bu “üçüncü yol” yaklaşımı Türkiye'ye görece bir avantaj sağlamaktadır.

Senegal'in dinî sosyolojisi, literatürde “tasavvufi kamusal alan” (Sufi public sphere) olarak kavramsallaştırılabilecek kendine özgü bir yapı sergilemektedir. Bu yapının temel özellikleri şunlardır: (i) devlet ile tarikatlar arasında karşılıklı bağımlılığa dayalı aktif ilişki, (ii) dinin toplumsal ve siyasi hareketlenmelerin ana eksenini olması, (iii) Maliki mezhebi ile Muridiye, Ticaniye ve Kadiriye gibi tarikatların referans noktası haline gelmesi (Cruise O'Brien, 1971; Villalón, 1995; Diouf, 2013; Quinn & Quinn, 2003; Camara, 2014). Maliki fıkının Batı Afrika'da yüzyıllar içinde oluşturduğu yerel pratikler (Dia & El-Mesawi, 2019), dış aktörlerin bu alanı dönüştürme kapasitesini

ciddi biçimde sınırlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin yaklaşımının Senegal'de algılanışı da bu köklü Maliki-tasavvufi gelenek tarafından belirlenmektedir.

Katılımcıların tamamı, Senegal'de dinî alanda farklı dış aktörlerin varlığına dikkat çekmiş ve bu aktörlerin faaliyetlerini çoğunlukla bir etki ve görünürlük rekabeti çerçevesinde değerlendirmiştir. En sık zikredilen rakipler sırasıyla Körfez ülkeleri, Fas ve Hristiyan misyoner kuruluşlarıdır. K8, “Türkiye bazı alanlarda geride kalıyor” diyerek kaynak ve görünürlük farkına dikkat çekmektedir. K10, Türkiye'nin “yumuşak, kapsayıcı ve agresif olmayan” yaklaşımının uzun vadede avantaj sağlayacağını savunmuştur. K11 ise misyoner kuruluşların okul ağları üzerinden kalıcı etki ürettiğini, Türkiye'nin ise daha çok su kuyusu gibi kısa vadeli yardım projelerine ağırlık verdiğini vurgulayarak stratejik farklılıklara işaret etmiştir.

Tablo 5. Türkiye, Fas, Körfez Ülkeleri ve Hristiyan Misyonerlerin Senegal'deki Dinî Diploması Modellerinin Karşılaştırması

Aktör	Temel Yaklaşım	Kurumsal Araçlar	Güçlü Yönü	Türkiye ile Temel Fark (Mezun Görüşleri)
Körfez Ülkeleri	Doktriner, Selefî odaklı	Rabıta, özel vakıflar, maddi destek	Yüksek mali kaynak, hızlı proje kapasitesi	“Daha sert ve dışlayıcı” (K8, K12)
Fas	Tarihsel-tasavvufi, Ticaniye temelli	Tarikat ağları, dinî eğitim kurumları	Ortak tasavvuf mirası ve dil bağı	“Tarikat liderleriyle doğrudan bağları çok güçlü” (K4, K11)
Hristiyan Misyonerler	Eğitim ve sosyal hizmet odaklı	Okul ağları, sağlık projeleri	Uzun vadeli kurumsal varlık	“Okul açarak nesil yetiştiriyorlar, biz daha çok yardım yapıyoruz” (K11)
Türkiye	Kapsayıcı, mutedil, eğitim temelli	DİB, TDV, TİKA, YTB, mezun ağları	İdeolojik dayatma olmaması, kardeşlik söylemi	–

Bu tablo ve katılımcı ifadeleri bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Senegal'deki görece avantajının “müdahaleci olmayan” ve “kardeşçe” algılanan söyleminden kaynaklandığı, ancak görünürlük, kurumsal süreklilik ve yerel tarikat liderleriyle doğrudan ilişki ağlarının güçlendirilmesi gerektiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin mevcut yumuşak ve esnek modeli, Senegal'in tasavvufi kamusalıyla potansiyel bir uyum zemini sunduğu ölçüde sürdürülebilir bir etki artışı sağlayabilir.

Tema 5: Türkiye'nin Gelecekteki Etkisine Dair Öngörüler

Katılımcıların büyük bölümü Türkiye'nin etkisinin uzun vadede artacağını düşünürken, önemli bir azınlık bu iyimserliğe ihtiyat kaydı düşmüştür. Bazı katılımcılar hem olumlu hem de kısıtlayıcı unsurları aynı anda vurgulamıştır. K3, Senegal'in Fransa sonrası yeni ortaklar arayışında Türkiye'nin güçlü bir aday olduğunu belirtmektedir. K10, Türkiye'nin Senegal'de yüksek düzeyde sempati gördüğünü söyleyerek “Türkiye'yi sevmeyen Senegalli yoktur” ifadesiyle bu durumu özetlemiştir.

Diğer taraftan, 4 katılımcı etkinin sınırlı olabileceğini belirtmiştir. Bunun nedenleri olarak tarikatların güçlü yapısı (K14), Türkiye'nin görünürlük eksikliği (K13, K15), mezhep uyumsuzluğu ve rekabetin yoğunluğunu göstermiştir.

Tablo 6. Türkiye'nin Etkisinin Geleceğine İlişkin Öngörüler

Öngörü	Katılımcı Sayısı	Nedenler
Etki artacak	10	Sempati, mezun sayısı, gençlerde Türkiye ilgisi, burs programları
Etki sınırlı	4	Tarikatların etkisi, görünürlük eksikliği, Maliki–Hanefi farkı

Bulguların bütüncül analizi, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinin “olumlu, yumuşak, kardeşlik temelli ve kültürel yakınlığa dayanan” bir model olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın katılımcıları açısından Türkiye'nin en güçlü dinî diplomasi araçlarından biri mezun ağıdır. En önemli zayıflık ise düşük görünürlük ve yerel dinî yapıya tam uyum sağlanamamasıdır. Senegal'in tasavvuf merkezli dinî yapısı ve dış aktör rekabeti dikkate alındığında, Türkiye'nin etkisinin artması mezunlar aracılığıyla yerleşmiş, uyumlu ve uzun vadeli politikalar geliştirilmesine bağlıdır.

Bu çalışmanın bulguları, mevcut literatürle büyük ölçüde tutarlı bir çerçeve sunmaktadır. Öncelikle, Senegal'deki tarikatların siyasal-toplumsal etkisine ilişkin literatürde (Cruise O'Brien, 1971; Villalón, 1995; Diouf, 2013) vurgulanan “tasavvufi” yapısının dış aktörlerin nüfuzunu sınırladığı tespiti, mezun ifadelerinde açık biçimde doğrulanmaktadır. İkincisi, eğitim diplomasisinin uzun vadeli ve kalıcı etki üreten bir araç olduğu yönündeki bulgular, mezunların Türkiye'nin Senegal'deki en güçlü etkinin eğitim yoluyla gerçekleştiği yönündeki değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Ayrıca Türkiye'nin “kapsayıcı ve ideolojik olmayan” dinî söyleminin yerel toplumda daha yüksek kabul gördüğü yönündeki bulgular, Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak güç stratejilerini analiz eden çalışmalardan (Haynes, 2022; Baydemir, 2024; Öztürk & Baser, 2022) elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir. Bu karşılaştırma, hem mezunların değerlendirmelerinin yapısal literatürle uyumlu olduğunu hem de çalışmanın bulgularının kuramsal tartışmalar içinde sağlam bir yere oturduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Türkiye'ye ilişkin olumlu söylemleri ve bu söylemi aile, iş çevresi ve dinî topluluklara aktarmaları, mezunların gündelik ilişkiler üzerinden etki üreten gündelik diplomasi aktörleri olarak işlev gördüğünü desteklemektedir.

Politika Önerileri

Bu çalışmanın bulguları, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinin genel olarak olumlu bir algıya sahip olduğunu; ancak görünürlük, kurumsal koordinasyon, yerel dinî yapılarla etkileşim ve sürdürülebilirlik bakımından geliştirilmesi gereken alanlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların anlatıları, Türkiye'nin insani yardım, eğitim ve dinî faaliyetlerinin Senegal toplumunda belirli bir sempati oluşturduğuna işaret etmekle birlikte, bu faaliyetlerin çoğu zaman parçalı ve yeterince görünür olmayan bir yapı içerisinde yürütüldüğünü göstermektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinin daha etkili, görünür ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi için aşağıdaki politika önerileri geliştirilebilir.

İlk olarak, yardım odaklı faaliyetlerden sürdürülebilir kurumsal ortaklıklara geçiş sağlanmalıdır. Su kuyusu açılması, kurban organizasyonları ve gıda yardımları gibi faaliyetler, katılımcıların değerlendirmelerinde Türkiye'ye yönelik sempatiyi destekleyen önemli araçlar olarak

öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu faaliyetlerin tek başına uzun vadeli ve kurumsallaşmış ilişkiler oluşturmak bakımından sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin dinî diplomasisinin yalnızca yardım faaliyetlerinin sürekliliğine dayanmayan; eğitim, akademik işbirliği ve kurumsal ortaklıklarla desteklenen daha bütüncül bir yapıya yönelmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede, DİB, TİKA, TDV ve ilgili diğer kurumların katkılarıyla Senegal'deki üniversiteler, dinî eğitim kurumları ve araştırma merkezleriyle ortak projelerin geliştirilmesi; dinî çalışmalar, İslâm tarihi, tasavvuf ve din eğitimi gibi alanlarda akademik ve kültürel işbirliklerinin artırılması değerlendirilebilir. Böylece insani yardım faaliyetleri ile uzun vadeli eğitim ve bilgi üretimi arasında daha güçlü bir ilişki kurulabilir.

İkinci olarak, Senegal'in sosyo-dinî yapısının temel unsurlarından olan tarikatlar ve yerel dinî otoritelerle ilişkiler, yerel hassasiyetleri gözetken kurumsal bir çerçevede geliştirilmelidir. Senegal'de Tijaniyye ve Muridiyye gibi tarikatların toplumsal etkisi dikkate alındığında, Türkiye'nin dinî diplomasi faaliyetlerinin yerel dinî yapıların tarihsel ve toplumsal ağırlığını göz ardı etmemesi gerekmektedir. Bununla birlikte, bu ilişkilerin doğrudan ve kurumsal olmayan ağlar üzerinden yürütülmesi yerine, Türkiye'nin ilgili kamu kurumları ile Senegal'in resmî dinî kurumları arasında şeffaf ve düzenli bir diyalog mekanizması oluşturulması daha uygun bir yaklaşım olabilir. Bu kapsamda dinî eğitim kurumları, imamlar ve yerel dinî otoritelerle akademik ve kültürel temasların artırılması; medreselerle eğitim ve müfredat alanında işbirliği imkânlarının araştırılması ve Senegalli din görevlilerinin Türkiye'deki uygun eğitim ve mesleki gelişim programlarına katılımının teşvik edilmesi, uzun vadeli kurumsal ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu tercih, hem Türkiye'nin iç hukuki çerçevesiyle uyumu hem de yurt dışı din hizmetlerinde DİB'in kurumsal koordinasyon konumu bakımından işlevsel bir zemin sağlamaktadır.

Üçüncü olarak, Türkiye'de eğitim görmüş Senegalli mezunlar, dinî diplomasisinin toplumsal düzeyde yerelleşmesini sağlayabilecek önemli aracı aktörler olarak değerlendirilmelidir. Araştırmaya katılan mezunların anlatıları, Türkiye'de eğitim görmüş bireylerin Türkiye'nin kurumsal faaliyetlerini Senegal toplumunun sosyal ve kültürel bağlamına aktarma, yanlış anlamaları giderme ve iki toplum arasındaki iletişimi kolaylaştırma bakımından önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle mezun ağlarının Türkiye-Senegal ilişkilerinin toplumsal boyutunu güçlendiren bir diplomatik kaynak olarak ele alınması önerilebilir. Bu çerçevede Senegal Türkiye Mezunları Derneği'nin (Association des Sénégalais Diplômés de la Turquie – ASÉDİT) kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi, mezunların sosyal ve kültürel projelerinin desteklenmesi, mezunlara yönelik küçük ölçekli proje hibelerinin oluşturulması ve uygun mezunların Türkiye'nin kültürel ve dinî faaliyetlerine danışmanlık veya gönüllü katkı sunmalarının teşvik edilmesi değerlendirilebilir. Bu bağlamda mezunlar, resmî bir diplomatik statüye sahip olmamakla birlikte, kavramsal olarak “gönüllü kültürel ataşe” veya “toplumsal aracı aktör” işlevi görebilecek bir kapasite taşımaktadır.

Dördüncü olarak, Türkiye'nin dinî diplomasisinde görünürlük ve stratejik iletişim boyutu güçlendirilmelidir. Araştırmanın öne çıkan bulgularından biri, Türkiye'nin Senegal'deki dinî ve insani faaliyetlerinin mevcut etkisinin, faaliyetlerin görünürlüğüyle aynı ölçüde örtüşmediğidir. Bu nedenle DİB, TDV ve ilgili kurumların yerel medya ve dijital iletişim kanallarını daha stratejik biçimde kullanmaları önem taşımaktadır. Türkiye'nin dinî ve insani yardım faaliyetlerinin yerel topluma daha etkili biçimde ulaşabilmesi amacıyla yerel medya kuruluşlarıyla düzenli ilişkilerin geliştirilmesi, faaliyetleri tanıtan Fransızca ve gerektiğinde yerel dillere uyarlanmış materyallerin hazırlanması, yerel gazetecilerle etkileşimin artırılması ve dijital platformlarda düzenli içerik üretiminin sağlanması değerlendirilebilir. Bunun yanında, Türkiye'de eğitim görmüş Senegalli mezunların başarı hikâyelerinin görünür kılınması ve mezunların Türkiye-Senegal ilişkilerine ilişkin deneyimlerini dijital mecralarda paylaşımlarının teşvik edilmesi, kurumsal faaliyetlerin yerel toplum tarafından daha anlaşılır biçimde algılanmasına katkı sağlayabilir.

Beşinci olarak, Türkiye'nin Senegal'deki dinî faaliyetleri ile diğer kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları arasında daha güçlü bir koordinasyon mekanizması oluşturulmalıdır. Katılımcıların değerlendirmeleri, YEE, DİB, TDV, TİKA, YTB ve Maarif Vakfı gibi Türkiye'nin farklı kurumlarının yanı sıra Senegal'de faaliyet gösteren Türk sivil toplum kuruluşlarının da önemli çalışmalar yürüttüğüne; ancak bu faaliyetlerin zaman zaman birbirinden bağımsız ve parçalı biçimde ilerleyebildiğine işaret etmektedir. Bu nedenle Senegal özelinde ilgili kamu kurumları, büyükelçilik, Türk sivil toplum kuruluşları ve gerektiğinde Türkiye mezunları arasında düzenli istişare toplantılarının yapılması, yıllık ortak faaliyet takviminin hazırlanması ve faaliyet alanlarının mümkün olduğunca birbirini tamamlayacak biçimde planlanması önerilebilir. Özellikle kurban organizasyonları, su kuyuları, gıda yardımları ve benzeri insani faaliyetlerde farklı kuruluşların aynı bölgelerde benzer faaliyetleri tekrarlamasının önüne geçilmesi; ihtiyaç duyulan bölgelerin, önceliklerin ve faaliyet alanlarının daha sistematik biçimde paylaşılması kaynakların daha etkin kullanılmasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, Türkiye'nin diplomatik temsilciliklerinin ilgili kurum ve kuruluşlar arasında iletişim ve bilgi paylaşımını kolaylaştıran bir koordinasyon rolü üstlenmesi, saha faaliyetlerinin daha bütüncül bir çerçevede yürütülmesine yardımcı olabilir. Böyle bir koordinasyon, farklı aktörlerin aynı hedef doğrultusunda hareket etmesini ve Türkiye'nin Senegal'deki faaliyetlerinin daha görünür, tutarlı ve tamamlayıcı bir yapı içerisinde yürütülmesini sağlayabilir.

Altıncı olarak, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinde yerel bağlama duyarlı bir kültürel çeviri ve yerelleşme yaklaşımı benimsenmelidir. Senegal'in köklü Maliki fıkıh geleneği ve güçlü tasavvufi yapısı dikkate alındığında, Türkiye'nin yaklaşımının yerel bağlamdan bağımsız ve doğrudan aktarılması yerine, Senegal'in mevcut dinî ve kültürel yapısıyla diyalog içerisinde ele alınması daha uygun olacaktır. Burada amaç, Türkiye'nin dinî yaklaşımını yerel yapının yerine koymak değil; farklılıkları karşılıklı anlayış ve ortaklık alanları üzerinden açıklayabilmektir. Bu doğrultuda yerel dinî otoritelerle düzenli diyalog kurulması, ortak akademik ve kültürel projelerin geliştirilmesi, İslâm tarihi ve tasavvuf alanında ortak araştırma ve çalıştayların düzenlenmesi ve dinî söylemlerin yerel toplumsal bağlama uygun biçimde aktarılması değerlendirilebilir. Böyle bir yaklaşım, Türkiye'nin dinî diplomasisinin yerel dinî kimliklerle rekabet eden bir model olarak değil, farklı gelenekler arasında iletişim ve karşılıklı öğrenmeyi teşvik eden bir ilişki biçimi olarak algılanmasına katkı sağlayabilir.

Yedinci olarak, eğitim diplomasisinin dinî diplomasiyle daha sistematik biçimde bütünleştirilmesi gerekmektedir. Katılımcıların anlatıları, eğitim deneyiminin Türkiye'ye yönelik olumlu algının oluşmasında ve Türkiye ile Senegal arasında uzun vadeli bağların kurulmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu nedenle Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasi stratejisinin eğitim boyutunun güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda dinî çalışmalar ve ilgili alanlarda burs imkânlarının artırılması, uygun eğitim programlarına erişimin genişletilmesi, öğrenci ve öğretim üyesi değişimlerinin desteklenmesi ve iki ülke arasında dinî çalışmalar, İslâm tarihi ve tasavvuf gibi alanlarda akademik işbirliklerinin geliştirilmesi değerlendirilebilir. Eğitim diplomasisinin bu şekilde güçlendirilmesi, kısa vadeli faaliyetlerden ziyade uzun süreli kişisel ve kurumsal bağların oluşmasına katkı sağlayarak Türkiye'nin Senegal'deki görünürlüğünün sürdürülebilirliğini artırabilir.

Son olarak, bu politika alanlarının birbirinden bağımsız değil, bütüncül bir strateji içerisinde ele alınması gerekmektedir. Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinin etkinliğinin artırılması yalnızca daha fazla yardım faaliyeti gerçekleştirilmesine veya kurumsal görünürlüğün artırılmasına bağlı değildir. Etkin bir model; insani yardım, eğitim, akademik işbirliği, stratejik iletişim, mezun diplomasi ve yerel dinî aktörlerle diyalogun birbirini tamamladığı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Bu çerçevede Türkiye'de eğitim görmüş Senegalli mezunların toplumsal aracı aktörler olarak sürece dâhil edilmesi, yerel dinî ve toplumsal dinamiklerin politika tasarımı dikkate alınması ve kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasında daha güçlü bir koordinasyon mekanizmasının

oluşturulması, dinî diplomasinin yalnızca kurumsal faaliyetlerin görünürlüğüne dayalı bir model olmaktan çıkarak toplumsal düzeyde daha sürdürülebilir ilişkiler üretmesine katkı sağlayabilir. Böyle bir yaklaşım, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinin yerel bağlama daha duyarlı, kurumsal açıdan daha koordineli ve toplumsal düzeyde daha görünür bir yapıya kavuşması için bir çerçeve sunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisini bu sürecin doğrudan alıcıları konumundaki Türkiye mezunlarının perspektifinden ele alan özgün bir mikro-saha araştırması olarak literatürde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Katılımcıların değerlendirmeleri, Türkiye'nin Senegal'de kayda değer bir yumuşak güç potansiyeline sahip olarak algılandığını göstermektedir. Ancak bu potansiyelin görünürlük sınırlılıkları, kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri ve Senegal'in Maliki-tasavvufi dinî yapısıyla henüz tam olarak uyumlulaştırılamamış olması nedeniyle azami düzeyde değerlendirilemediğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'nin dinî yaklaşımını "kapsayıcı, yumuşak ve kardeşçe" bir çerçevede tanımlamaktadır. Katılımcıların anlatılarında Türkiye'nin sömürgeci bir geçmişe sahip olmaması da Türkiye'nin diğer dış aktörlerden farklı algılanmasının önemli bir unsuru olarak öne çıkmıştır.

Araştırmanın en önemli kuramsal katkısı, dinî diplomasiyi yalnızca devlet kurumlarının yönettiği tek yönlü bir faaliyet olarak değil, mezunlar aracılığıyla yerleşen ve toplumsal bağlamda yeniden üretilen bir sosyal etkileşim alanı olarak kavramsallaştırmasıdır. Karşılaştırmalı çerçevede Türkiye; Körfez ülkelerinin doktriner mali kapasitesi, Fas'ın kurumsal-tarikat derinliği, İran'ın ideolojik programı ve Hristiyan misyonerlerin köklü altyapısı karşısında ideolojik dayatmadan uzak, insani yardım odaklı ve eğitim temelli bir "üçüncü yol" olarak konumlanmaktadır. Bu konumlanış, Senegal'in tasavvufi kamusalılığıyla potansiyel bir uyum zemini içerisinde ilerlemekle birlikte, mezunların ısrarla vurguladığı gibi görünürlük ve kurumsal süreklilik açısından kritik boşluklar barındırmaktadır. Mezunlar, Türkiye'de edindikleri dinî ve kültürel birikimi Senegal'in yerel bağlamına tercüme eden aracı aktörler olarak sürecin merkezinde yer almakta; Türkiye'ye yönelik olumlu algıyı güçlendirmenin ötesinde, dinî söylemin yerel toplumsal karşılığını doğrudan şekillendirmektedir.

Bulguların hem güçlü (eğitim diplomasisi, mezun ağları, olumlu algı) hem de geliştirilmesi gereken (görünürlük, kurumsal koordinasyon, tasavvufi bağlama uyum) boyutları bir arada belirlenmiştir. Türkiye'nin bölgedeki dinî diplomasi kapasitesinin sürdürülebilir biçimde artırılabilmesi; Diyanet İşleri Başkanlığı merkezli kurumsal ortaklıkların derinleştirilmesine, mezun ağlarının sistematik biçimde harekete geçirilmesine, yardım odaklı modelden çıkılarak kalıcı akademik-teolojik işbirliği yapılarına yönelinmesine ve Senegal'in resmi dinî kurumlarıyla — Diyanet ve Dinî İşler Bakanlığı, Dakar İslâm Enstitüsü, yerel imam birlikleri — şeffaf bir eşgüdüm çerçevesi geliştirilmesine bağlıdır. Bu doğrultuda çalışma yalnızca akademik literatüre değil, sahada faaliyet gösteren DİB, TDV, TİKA, YEE, YTB ve Maarif Vakfı gibi kurumlara da somut, uygulanabilir ve bağlama duyarlı içgörüler sunmaktadır³.

Teorik çerçevede ortaya konduğu üzere, Türkiye'nin Senegal'deki varlığı yeni bir dış nüfuz projesi olarak değil, bir İslâmi medeniyet ortaklığının yeniden görünür kılınması olarak çerçevelenebilir. Bu durum, "kardeşlik" söyleminin yorumlanabileceği daha geniş bir kavramsal ve tarihsel çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte, bu tarihsel ortak zemin doğrudan ve kesintisiz bir Osmanlı-Türkiye-Senegal sürekliliği olarak değil, Kuzey Afrika, Hicaz ve Batı Afrika arasında

³ Bu kurumlarla ilgili ayrıca bk. Korkut (2016), Güngör ve Tokur (2018), Batur (2015), Çangal ve Başar (2016), Akkaya ve Gün (2017), Erdil (2017), Çetinoğlu ve Güllülü (2017), Akıllı (2018), Gerçek ve diğerleri (2018), Arslan (2024), Çevik (2025), Yeşilyurt ve Arslan (2020), Şahin (2022), Avukatoğlu Demirbaş ve Kılıç (2024).

yüzyıllar boyunca oluşan daha geniş dinî, ilmî ve tasavvufî dolaşım ağlarının güncel Türkiye–Senegal ilişkileri için sunduğu sembolik ve kültürel bir referans alanı olarak değerlendirilmelidir. Uluslararası öğrenciler ve Türkiye mezunları, bu tarihsel ve kültürel ortak zeminin akademik, kültürel ve toplumsal düzeyde yeniden üretilmesinde önemli aracı aktörler olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın sınırlılıkları gelecek araştırma gündemine yön göstermektedir. Örneklem yalnızca Türkiye mezunlarıyla sınırlıdır. Yerel din görevlileri, tarikat mensupları ve Türk kurumlarının sahadaki personelinin perspektiflerini içeren daha geniş örneklemli nitel çalışmalar, Türkiye'nin Senegal'deki dinî diplomasisinin çok aktörlü bir okumasını mümkün kılacaktır. Mezunların uzun vadeli toplumsal ve kurumsal etkilerini izleyen boylamsal araştırmalar ile Ticianiye ve Kadiriye gelenekleriyle şekillenen diğer Batı Afrika ülkelerini kapsayan karşılaştırmalı incelemeler, Türkiye'nin bölgesel dinî diplomasi modelinin çeşitliliğini, sınırlarını ve sürdürülebilirlik potansiyelini daha kapsamlı biçimde anlamaya katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak Türkiye'nin Senegal ve diğer Afrika ülkeleriyle ilişkileri, tarihsel zemin üzerine inşa edilen karşılıklı kardeşlik hukuku çerçevesinde ve tarafların beraberce kazandığı bir denklem içinde ilerlediği ölçüde, hem akademik hem de politika düzeyinde uzun vadeli değer üretme kapasitesine sahiptir.

References

- Akıllı, E. (2018). Bir kültürel diplomasi ve ulus markalama aracı olarak Yunus Emre Enstitüsü. *Turkish Studies*, 13(22), 19–30. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14124>
- Akıllı, E. (2018). Bir kültürel diplomasi ve ulus markalama aracı olarak Yunus Emre Enstitüsü. *Turkish Studies – Social Sciences*, 13(22), 19–30. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14124>
- Akkaya, A., & Gün, M. (2017). Araplara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar: Ürdün örneği. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 12(25), 9–18. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.11231>
- Akzeybek, R. (2015). Enerji güvenliği bağlamında Çin'in Afrika politikası. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 25–42. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9031>
- Alaoui Mahrez, F. Z. (2022). Morocco's geopolitics of religion in Sub-Saharan Africa promoting religious dialogue and spiritual security. *Arab Journal of International Law*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7424987>
- Altun, I. (2014). Halk hikâyelerindeki olay ve düşünce aktarımlarında *digression*'dan yararlanma. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(3), 111–122. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6403>
- Anadolu'da Bugün. (2025, 26 Mart). Konya'dan Senegal'e büyük yardım: Cami baştan sona yenilendi. <https://anadoludabugun.com.tr/konya/konyadan-senegale-buyuk-yardim-cami-bastan-sona-yenilendi-239419h>. Erişim Tarihi: 12.01.2026
- Arbatlı, M. S., & Kurar, İ. (2015). Türk dizilerinin Kazak-Türk kültürel etkileşimine ve Türkçenin yaygınlaşmasına etkisi. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 31–48. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7951>
- Arslan, H. (2024). 1960–1980 döneminde Türkiye'de din-devlet ilişkileri ve siyasi partilerin din politikaları. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 19(5), 775–796. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.81871>
- Aşlamacı, İ. (2024). Türkiye'nin Afrika politikasında dinî diplomasinin bir unsuru olarak İmam-Hatip okulları. Ed. Söylemez, İ. *Uluslararası Afrika Sempozyumu Bildiri Kitabı*. İnönü Üniversitesi Yayınevi.
- Atabaş, H., & Köse, M. (2024). Unraveling Türkiye Alums' role as agents of everyday diplomacy. *International Journal of Educational Research*, 128, 102470.
- Atkinson, C. (2010). Does soft power matter? A comparative analysis of student exchange programs 1980–2006. *Foreign Policy Analysis*, 6(1), 1–22.
- Avukatoğlu Demirbaş, M., & Kılıç, S. (2024). Yabancılar Türkçe öğretiminde yararlanılan B2 kitaplarındaki serbest okuma metinlerinin okunabilirliğinin incelenmesi: Yunus Emre Enstitüsü ve Yeni İstanbul Seti örneği. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 19(6), 2345–2358. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.82467>
- Aydemir, E. (2018). Avrupa Birliği'nin yumuşak gücü: Temel değerlerin Türkiye'de etkisi üzerine bir odak grup çalışması. *Turkish Studies*, 13(7), 127–136. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13054>

- Ayhan, B. (2026, 9 Nisan). Uluslararası Anadolu imam hatip liselerinde 2 bini aşkın uluslararası öğrenci eğitim görüyor. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/uluslararasi-anadolu-imam-hatip-liselerinde-2-bini-askin-uluslararasi-ogrenci-egitim-goruyor/3899306>. Erişim Tarihi: 16.06.2026
- Back, I. (2015). From West Africa to Mecca and Jerusalem: The Tijāniyya on the hajj routes. *The Journal of the Middle East and Africa*, 6(1), 1-15.
- Back, I. (2025). The West African Muslim Community from the Late Ottoman Period to Mandatory Jerusalem: The role of sufism. *The Journal of the Middle East and Africa*, 16(4), 333-348.
- Batur, B. (2015). Türkiye'de modernleşme, din ve din adamlığı. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 181-200. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.8487>
- Baydemir, M. (2022). Türkiye'nin Sahraaltı Afrika'ya yönelik inanç diplomasisi. *İçtimaiyat*, 6(1), 344-364. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1057495>.
- Baydemir, M. (2024). *Türkiye'nin Sahra Altı Afrika kamu diplomasisi*. Filiz Kitabevi.
- Bayezit, F. (2017). Yumuşak güç unsuru olarak uluslararası İmam Hatip Liseleri. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 1(2), 293-309. <https://doi.org/10.12738/talim.2017.2.0015>
- Berriane, J. (2018). When Senegalese Tidjanis Meet in Fez: The political and economic dimensions of a transnational sufi pilgrimage. In *Approaching the sacred: Pilgrimage in historical and intercultural perspective*. Berlin Studies of the Ancient World.
- Bettiza, G. (2019). *Finding faith in foreign policy: Religion and American diplomacy in a postsecular world*. Oxford University Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Camara, S. (2014). Political Islam and the negotiation of political roles among peripheral sufi leaders in Senegal. *International Journal of Political Science and Development*, 2(6), 105-116.
- Campbell, A. C. (2016). International scholarship graduates influencing social and economic development at home: The role of alumni networks in Georgia and Moldova. *Current Issues in Comparative Education*, 19(1), 76-91.
- Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. University of Chicago Press.
- Cerit, Y. (2014). Mekanik okul yapısı ile öğretmenlerin performansları arasındaki ilişki: Rol belirsizliğinin arabulucu etkisi. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8), 237-250. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7378>
- Constantinou, C. M. (2015). Everyday diplomacy: Mission, spectacle and the remaking of diplomatic culture. In C. Constantinou & J. Der Derian (Eds.), *Diplomatic cultures and international politics* (pp. 35-52). Routledge.
- Cowan, G., & Arsenault, A. (2008). Moving from monologue to dialogue to collaboration: The three layers of public diplomacy. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 10-30.
- Cruise O'Brien, D. B. (1971). *The Mourides of Senegal: the political and economic organization of an Islamic brotherhood*. Clarendon Press.

- Çabuk, M. (2015). Amerikan Board arşivine göre: 1878–1879 Zeytun’daki Ermeni isyanı ve Amerikalı misyonerler. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(5), 131–140. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.8134>
- Çakır, R., & Kesme, C. (2018). Akran arabulucuların okul içinde yaşanan çatışmaların çözümüne etkisinin incelenmesi. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 13(27), 433–444. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14014>
- Çangal, Ö., & Başar, U. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen İranlılar için iş Türkçesi öğretim programı, terimler sözlüğü ve konuşma kılavuzu denemesi: Turizm Türkçesi örneği. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), 707–734. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9396>
- Çetinoğlu, G., & Güllülü, M. (2017). A2 seviyesi için hazırlanmış İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretim Seti ve Yunus Emre Enstitüsünün Yedi İklim Setinin kültürel aktarım açısından karşılaştırılması. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 12(34), 321–344. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12626>
- Çevik, A. (2025). Çok partili hayata geçişte laiklik söyleminin dönüşümü: Ahmet Hamdi Akseki üzerine eleştirel bir söylem analizi. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(3), 647–683. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.89193>
- Daoudi, S. (2025). Finding spirituality in foreign lands: The ziyarah to Fes and its implications for Senegal–Morocco diplomatic relations (#IAS_NUQ Paper No. 3). #IAS_NUQ_Press. <https://doi.org/10.21985/n2-gh6t-j092>
- Demirtaş, T. (2015). Türkiye’nin Afrika politikasında yumuşak güç unsurunun rolü (Master’s thesis, Bursa Uludağ University (Türkiye)).
- Dia, S., & El-Mesawi, M. E. T. (2019). The dissemination and development of the Maliki jurisprudence in Senegal. *Al-Risalah: Journal of Islamic Revealed Knowledge and Human Sciences (ARJHS)*, 3(2), 24–36.
- Diouf, M. (Ed.). (2013). *Tolerance, democracy, and Sufis in Senegal*. Columbia University Press.
- Diyanet Haber. (2025, 18 Kasım). Türkiye’den Senegal’e manevi miras. <https://www.diyanehaber.com.tr/turkiyeden-senegale-manevi-miras>. Erişim Tarihi: 07.12.2025.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2019, 22 Ekim). “3. Afrika Müslüman Dinî Liderler Zirvesi” sonuç bildirgesinin okunmasıyla sona erdi. <https://www.diyane.gov.tr/tr-tr/Kurumsal/Detay/26049/3-afrika-musluman-din-i-liderler-zirvesi-sonuc-bildirgesinin-okunmasiyla-sona-erdi>. Erişim Tarihi: 07.12.2025.
- Erdil, M. (2017). Türkçe okutmanlarının yabancı öğrencilerin Türkçe yazma becerisine karşı özel algıları. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 12(28), 281–306. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12409>
- Fox, J., & Sandler, S. (2004). *Bringing religion into international relations*. Palgrave Macmillan.
- Fraszka, L. S. (2023). Religious diplomacy of the Republic of Türkiye. *Nowa Polityka Wschodnia*, 256.
- Gençer Çelik, G. (2020). Müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakati oluşturmada satış sonrası destek hizmetleri ve müşteri ilişkileri yönetiminin rolü. *Turkish Studies – Social Sciences*, 15(5), 2511–2527. <https://doi.org/10.47356/TurkishStudies.44833>

- Gerçek, Ş., Alkan, B., Aloğlu, E., & Kurtuluş, M. (2018). Yabancılar Türkçe öğretimi programındaki konuşma becerisi kazanımlarına ilişkin ikinci dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders kitaplarının yeterliliği. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 13(27), 107–120. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14234>
- Gözaydın, İ. (2021). Religion and Turkey's international relations. In *Handbook on religion and international relations* (pp. 331-347). Edward Elgar Publishing.
- Güngör, Ö., & Tokur, B. (2018). Küreselleşme bağlamında Türkiye'nin rol modeli: Ortadoğu örneği. *Turkish Studies*, 13(10), 1–18. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13233>
- Güzel, M. (2022). Kültürel diplomasi bağlamında Hollywood yapımı felaket filmlerinin göstergebilimsel analizi. *Turkish Studies – Social Sciences*, 17(2), 331–366. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.61943>
- Haynes, J. (2008). Religion and foreign policy. In *Routledge handbook of religion and politics* (pp. 305-319). Routledge.
- Haynes, J. (2011). *Religion, politics and international relations: Selected essays*. Routledge.
- Haynes, J. (2022). Religious and economic soft power in Ghana-Turkey relations. *Religions*, 13(11), 1030.
- Ibrahim, R. H. A. (2022). Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki dış ticaretin sektörel ve yapısal analizi= Sectoral and structural analysis of foreign trade between Turkey Africa countries (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
- İkiz, F. E., Balkan, K., Şensoy, G., Çatal, U., & Balci, F. (2018). Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin sürdürülebilirliği: Ergenlere ve topluma katkıları. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 13(19), 923–937. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13898>
- Karaduman, P., & Çetin, M. (2023). Arabuluculuk tutum ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 18(3), 1275–1294. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.69140>
- Kavak, G., Abu Bashal, A., & Ajakaye, R. O. (2018, Ekim 19). 2. Abdülhamid'in emaneti: Nijerya'nın "Türk Camisi". Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/2-abdulhamidin-emaneti-nijeryanın-turk-camisi-/1286404>. Erişim Tarihi: 1.12.2025
- Kavas, A. (2006). Osmanlı-Afrika ilişkileri. Kitabevi.
- Kaya, A., & Drhimeur, A. (2023). Diaspora politics and religious diplomacy in Turkey and Morocco. *Southeast European and Black Sea Studies*, 23(2), 317-337.
- Kelkitli, F. A. (2021). The role of international educational exchange in Turkish foreign policy as a reconstructed soft power tool. *All Azimuth*, 10(1), 41-58.
- Kirkland, J. (2019). Church of the scattered: Navigating cultural identity in the Protestant churches of Senegal [Unpublished independent study project]. *SIT Study Abroad*. https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/3139
- Korkmaz, S. (2022). Bir yumuşak güç unsuru olarak YTB: Türkiye mezunu üst düzey bürokratlar. *Tetkik*, (2), 319-335.
- Korkut, Ş. (2016). Diyanet İşleri Başkanlığı ve tarihsel gelişimi. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(5), 447–466. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.10000>

- Köçer, M. (2015). Adnan Menderes'in Afganistan ziyareti ve bu ziyaretin Türk basınında yansımaları. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(1), 419–436. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.8010>
- Leichtman, M. A. (2014). Shi'i Islamic cosmopolitanism and the transformation of religious authority in Senegal. *Contemporary Islam*, 8(3), 261-283.
- Levtzion, N., & Pouwels, R. L. (Eds.). (2000). *The history of Islam in Africa*. Ohio University Press.
- Loimeier, R. (2016). *Islamic reform in twentieth-century Africa*. Edinburgh University Press.
- Mandaville, P., & Hamid, S. (2018). Islam as statecraft: How governments use religion in foreign policy. Brookings Institution. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/11/fp_20181116_islam_as_statecraft.pdf.
- Marsden, M., Ibañez-Tirado, D., & Henig, D. (2016). Everyday diplomacy: Introduction to special issue. *The Cambridge Journal of Anthropology*, 34(2), 2-22.
- Mavelli, L., & Petito, F. (2014). Towards a postsecular international politics. In *Towards a postsecular international politics: New forms of community, identity, and power* (pp. 1-26). Palgrave Macmillan US.
- Metzgar, E. T. (2016). Institutions of higher education as public diplomacy tools: China-based university programs for the 21st century. *Journal of Studies in International Education*, 20(3), 223-241.
- Muhasilovic, J. (2018). Turkey's Faith-based Diplomacy in the Balkans. *Rising Powers Quarterly*, 3(3), 63-85.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.
- Oprea, I. A. (2024). Turkey's faith-based diplomacy in Africa: Muslim leadership and the useful western "other". *Afriche e Orienti*, 27(2), 172-191.
- Ozkan, M. (2013). Turkey's religious and socio-political depth in Africa. *Emerging Powers in Africa, LSE IDEAS Special Report*, 16, 45-50.
- Ozkan, M. (2014). Turkey's religious diplomacy. *The Arab World Geographer*, 17(3), 223-237.
- Öztürk, A. E., & Baser, B. (2022). The transnational politics of religion: Turkey's Diyanet, Islamic communities and beyond. *Turkish Studies*, 23(5), 701-721.
- Quinn, C. A., & Quinn, F. (2003). *Pride, faith, and fear: Islam in sub-Saharan Africa*. Oxford University Press.
- Sancak, K. (2019). Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak gücünde kültür faktörü. *Turkish Studies*, 14(5), 1685–1696. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22454>
- Seib, P. M. (2012). *Real-time diplomacy: Politics and power in the social media era*. Palgrave Macmillan.
- Sheline, A. (2019). Royal religious authority: Morocco's "Commander of the faithful". Rice University's Baker Institute for Public Policy.
- Smoleń K. Religion in Turkish Diplomacy [version 2; peer review: 2 approved]. *Stosunki Międzynarodowe – International Relations* 2025, 5:29 (<https://doi.org/10.12688/stomiedintrelat.18267.2>)
- Spilimbergo, A. (2009). Democracy and foreign education. *American economic review*, 99(1), 528-543.

- Şahin, M. M. (2022). Özel amaçlı Türkçe öğretimi kapsamında Yunus Emre Enstitüsünün hazırladığı Temel Türkçe Yardımcı Okuma Seti'ne ilişkin TÖMER okutmanlarının görüş ve önerileri. *Turkish Studies – Educational Sciences*, 17(4), 1391–1404. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.63674>
- Tamçelik, S. (2013). Kıbrıs'ta BM tarafından gerçekleştirilen toplumlararası görüşmelerin safhaları ve analitik özellikleri. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(12), 733–778. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4762>
- Tamçelik, S. (2014). BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'a yönelik iyi niyet misyonu ve bununla ilgili bazı kararların değerlendirmesi (1954–1992). *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 715–752. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7731>
- Taşçı, F., & Kızılkaya, H. (2025). *Uluslararası öğrencilerin Türkiye'ye katkıları (Rapor No. 264)*. SETA. <https://www.setav.org/uluslararasi-ogrencilerin-turkiyeye-katkilari>
- Taşdemir, M. (2014). Saray kadınları'nın Osmanlı devlet yönetiminde çeşitli işlevleri. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(10), 1293–1312. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7473>
- Tepeciklioğlu, E. E. (2012). Afrika kıtasının dünya politikasında artan önemi ve Türkiye-Afrika ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 59-94.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2021). Turkey's religious diplomacy in Africa. In *Turkey in Africa* (pp. 199-216). Routledge.
- Triaud, J. L., & Robinson, D. (Eds.). (2000). *La Tijâniyya: Une confrérie musulmane à la conquête de l'Afrique*. Karthala.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). Türkiye – Senegal İlişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-senegal-siyasi-iliskileri.tr.mfa>. Erişim Tarihi: 09.12.2025
- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV). (2020, 26 Ekim). TDV açlık ve kuraklıkla mücadele eden coğrafyalara can suyu oluyor. <https://tdv.org/tr-TR/tdv-aclik-ve-kuraklikla-mucadele-eden-cografyalara-can-suyu-oluyor/>. Erişim Tarihi: 16.02.2026
- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV). (2022, 8 Aralık). Türkiye Diyanet Vakfı ile DİTİB, Senegal'de Ramazan programına başladı. <https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-ile-ditip-senegalde-ramazan-programina-basladi/>
- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV). (2024, 15 Kasım). Türkiye Diyanet Vakfı'ndan Senegal'deki derneklere Kur'an-ı Kerim desteği. <https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfindan-senegaldeki-derneklere-kuran-i-kerim-destegi/>. Erişim Tarihi: 20.02.2026
- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV). (2026). Türkiye Diyanet Vakfı Senegal'de 115 bin ihtiyaç sahibine kurban eti ulaştırdı. <https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-senegalde-115-bin-ihtiyac-sahibine-kurban-eti-ulastirdi/>. Erişim Tarihi: 20.07.2026
- Uluerler, S. (2014). Herat meselesi ve İran-İngiliz savaşının (1856–1857) Osmanlı Devleti'ne etkileri. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(7), 803–824. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7546>
- Villalón, L. A. (1995). *Islamic society and state power in Senegal*. Cambridge University Press.
- Wastnidge, E. (2020). *Iran's Shia diplomacy: Religious identity and foreign policy in the Islamic Republic*. Berkley Center for Religion, Peace, and World Affairs.

-
- Wilson, I. (2014). *International education programs and political influence: Manufacturing sympathy*. Springer.
- Wright, Z. V. (2020). *Realizing Islam: The Tijaniyya in North Africa and the eighteenth-century Muslim world*. The University of North Carolina Press.
- Yeşilyurt, E., & Arslan, T. (2020). Yunus Emre Enstitüsü tarafından yayımlanan *Dede Korkut Hikâyelerinde kültür aktarımı*. *Turkish Studies – Language and Literature*, 15(4), 2239–2251. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.46181>
- Yılmaz, A. N., & Kılıçoğlu, G. (2017). Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücü ve kıtadaki artan etkisinin analizi. İçinde İsmail Ermağan (edt.) *Dünya Siyasetinde Afrika*, 4.
- Yılmaz, M., & Pacolari, E. (2019). Kamu diplomasisi ve halkla ilişkiler açısından Yunus Emre Enstitüsü'nün Kosova'daki faaliyetlerinin analizi. *Turkish Studies – Social Sciences*, 14(5), 1905–1929. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.23507>
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (t.y.). Mezun dernekleri. Türkiye Mezunları Portalı. <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/mezun-dernekleri>.

ETHICAL DECLARATIONS**Research and Publication Ethics**

The author(s) declare that this manuscript is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The manuscript has not been previously published and is not currently under consideration for publication elsewhere. All sources used in the preparation of this study have been properly cited and referenced. The author(s) confirm that the work contains no plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data. The research findings are presented honestly and transparently in accordance with the principles of academic integrity.

Author Contributions

All authors have significantly contributed to the conception, design, analysis, and preparation of the manuscript. All authors have read and approved the final version of the manuscript and agree to its submission and publication.

Conflict of Interest

The author(s) declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author(s). Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author(s).

Copyright and Permissions

The author(s) confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

All authors confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR**Araştırma ve Yayın Etiği**

Yazar(lar), bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıfılanmıştır. Yazar(lar), çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan eder.

Yazar Katkısı

Tüm yazarlar çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin hazırlanmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmış olabilir. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri yazar(lar) tarafından dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Yazar(lar), telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan eder.

Yazar Onayı

Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuduklarını, onayladıklarını ve yayımlanmasını kabul ettiklerini beyan eder.

Authors' Contribution Statement / Yazarların Katkı Oranı Beyanı

The researchers' contribution statement is as follows / Araştırmacıların katkı oranı beyanı şu şekildedir:

First author / 1. Yazar %50,

Second author / 2. Yazar %50.